

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**VĒRTĪBU AKTUALIZĀCIJAS IESPĒJAS
ANDRAS NEIBURGAS STĀSTU IEPAZĪŠANAS
STUNDĀS 10. KLASĒ**

DIPLOMDARBS

Autore: Līga Šmite

Stud. apl. Nr.: SkLa030018

Darba vadītāja: profesore Dr. philol. Ilze Stikāne

RĪGA 2008

ANOTĀCIJA

Diplomdarba mērķis ir izpētīt vērtību aktualizācijas iespējas Andras Neiburgas stāstu "Elīna ir laimīga", "Spīdēja saule", "Stāsts par Tilli un Suņu vīru", un "Melnais caurums" iepazīšanas stundās 10. klasē, kas īstenots 5 nodaļās.

1. nodaļā teorētiski pamatoti autores uzskati par vērtīborientējošas sadarbības nozīmīgumu literatūras mācību procesā.
2. nodaļa veltīta Andras Neiburgas personībai un viņas stāstos atklātajām vērtībām.
3. nodaļā veikta klases kolektīva izpēte, iepazītas jauniešu vecumposma īpatnības, izzināta viņu mācību motivācija, vērtīborientācija, attieksme pret literatūras stundām. Ir veikta mācību materiālu izstrāde, izmantoto mācību metožu teorētiskais pamatojums.
4. nodaļā atklāta Andras Neiburgas daiļrades vērtīborientējošu apguves stundu organizācija.
5. nodaļā autore veikusi skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu analīzi un izvērtējumu.

Diplomdarbā iepazītas A. Neiburgas stāstos atklātās vērtības un praksē īstenotas 5 literatūras stundas, kurās, iepazīstot stāstu galveno varoņu attieksmi pret dažādām vērtībām, skolēni izvērtē to nozīmi savā dzīvē.

Veidojot literatūras mācību stundas, apzināti Ogres ģimnāzijas 10. d klases skolēni, noskaidrota viņu attieksme pret vērtībām un iepazītas pusaudžu vecuma īpatnības.

Diplomdarba autore, veidojot mācību materiālus, galvenokārt balstījies uz vērtīborientējošu literatūras mācību procesu. Mācību materiālu efektivitāte pārbaudīta pedagoģiskā izmēģinājuma laikā.

Diplomdarba mērķis ir sasniegts, jo ir izpētītas vērtību aktualizācijas iespējas A. Neiburgas stāstu "Elīna ir laimīga", "Spīdēja saule", "Stāsts par Tilli un Suņu vīru", un "Melnais caurums" iepazīšanas stundās 10. klasē.

Diplomdarba pielikumā pievienoti uzskates un izdales materiāli, skolēnu izpētes materiāli, skolēnu darbu paraugi un anketas.

Kopsecinājums: A. Neiburgas stāstiem "Elīna ir laimīga", "Spīdēja saule", "Stāsts par Tilli un Suņu vīru", un "Melnais caurums" ir izglītojoša, attīstoša un audzinoša nozīme, jo tā bagātina skolēnu attieksmi pret dažādām vērtībām un veicina vērtību aktualizāciju.

ANNOTATION

The aim of the diploma paper is to investigate value updating opportunities of the stories by Andra Neiburga "Elina is happy", "The Sun was shining", "Story of Tille and the Dog Man", and "Black Hole" in the introductory lessons in Form 10, which is implemented in 5 chapters.

1. the author's opinions are theoretically justified in Chapter 1 regarding importance of value-oriented cooperation in literature learning process.
2. Chapter 2 is dedicated to the personality of Andra Neiburga and the values revealed in her stories.
3. investigation of the class collective is performed in Chapter 3, youth age peculiarities are familiarized, their learning motivation, values orientation, as well as the attitude to the lessons of literature is revealed. Teaching materials are worked out and the theoretical justification of the applied teaching methods is made.
4. Chapter 4 reveals organization of the value-oriented acquisition lessons concerning creation by Andra Neiburga.
5. Chapter 5 contains successful analysis and evaluation performed by the author regarding cooperation results of the teacher and students.

The values revealed in the stories by A. Neiburga are acquainted in the diploma paper and 5 literature lessons are implemented in practice, in which students, upon acquainting themselves with the attitude of the main heroes to various values, evaluate their importance in their own lives.

Upon planning literature lessons, the students of Form 10 d of Ogre Grammar School are surveyed, their attitude to the values is clarified as well as peculiarities of adolescence are familiarized.

Upon working out teaching materials, the author of the diploma paper has mainly based on the value-oriented literature teaching process. Efficiency of the teaching materials is checked during the teaching experiment.

The aim of the diploma paper is achieved, because the value updating opportunities are investigated of the stories by A. Neiburga "Elina is happy", "The Sun was shining", "Story of Tille and the Dog Man", and "Black Hole" in the introductory lessons in Form 10.

Visual aids and handouts, as well as students' research materials, samples of students' papers and questionnaires are attached to the Appendix of the diploma paper.

General conclusion: The stories by A. Neiburga "Elina is happy", "The Sun was shining", "Story of Tille and the Dog Man", and "Black Hole" have educational, as well as developing importance, because it enriches students' attitude to different values and facilitates value updating.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS

1. VĒRTĪBU AKTUALIZĀCIJAS NOZĪME POZITĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀ LITERATŪRAS MĀCĪBU STUNDĀS	7
2. A. NEIBURGAS PERSONĪBA UN VIŅAS STĀSTOS APLIECINĀTĀS VĒRTĪBAS. 10	
2.1. Bērības tēlojums stāstā „Spīdēja saule”	12
2.2. Cilvēku savstarpējās attiecības stāstā „Elīna ir laimīga”	14
2.3. Līdzcietības un cilvēcības trūkums pieaugušo pasaulē stāstā „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”	17
2.4. Ģimenes modelis stāstā „Melnais caurums”	19
3. SKOLOTĀJA GATAVOŠANĀS DARBAM KLASĒ.....	22
3.1. Skolēnu izpēte	22
3.2. Klases raksturojums.....	27
3.3. 10. klases skolēnu vecumposma raksturojums	29
3.4. A. Neiburgas stāstiem veltīto stundu metodiskās nostādnes un stundu plānojums	30
3.5. Stundu cikla vispārējs raksturojums.....	35
4. SKOLOTĀJA UN SKOLĒNA SADARBĪBAS NORISE A. NEIBURGAS STĀSTOS VELTĪTAJĀS LITERATŪRAS STUNDĀS	43
5. SKOLOTĀJA UN SKOLĒNA SADARBĪBAS REZULTĀTU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS.....	54

Tēzes

Izmantotā literatūra un avoti

Pielikumi

- Uzskates un izdales materiāli
- Skolēnu izpētes materiāli
- Skolēnu darbu paraugi
- Anketas

IEVADS

Mūsdienās, kad visi kaut kur skrien un par dzīves pamatvērtību izvirza materiālas lietas, it īpaši svarīgi ir aktualizēt garīgās vērtības katra cilvēka dzīvē. Diemžēl noziedzības, alkoholisma un narkomānijas straujais pieaugums liecina, ka liels skaits bērnu un jauniešu neapzinās patiesās dzīves vērtības, tādēļ pedagoga uzdevums ir mērķtiecīga, organizēta, uz izziņas un tikumības pieredzi orientēta pedagoga un skolēna mijiedarbība skolēna harmoniskai attīstībai, jo vērtības veidojas, galvenokārt, audzināšanas darbībā. Vērtību veidošanās un izmaiņas notiek visu mūžu, tādēļ ikviena pedagoga būtisks darbības uzdevums ir sekmēt skolēna vērtību izpratni, pieņemšanu un īstenošanu.

Diplomdarba risinātā **problēma** – kā 10. klasē skolēniem aktualizēt A. Neiburgas stāstos „Elīna ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, un „Melnais caurums” atklātās vērtības, lai sekmētu skolēnu personības veidošanos.

Pēc autores domām, A. Neiburgas stāsti ir piemēroti vidusskolas vecuma bērniem, jo šajā vecumā ir vēlme justies svarīgam un nopietnam, veidojas pasaules uzskati un interesē vienaudžu domas par notiekošo. Tas ir morālās pasaules izziņas process, kam seko vēlme tikt mīlētam. Skolēniem šajā vecumā ir svarīgas ne tik daudz ģimeniskās jūtas, bet gan divu mīloto cilvēku kopā būšana, jo veidojas priekšstats par vīrieti un sievieti.

Diplomdarba temats ir izvēlēts atbilstoši vecumposma specifikai, jo 10. klasē mācās skolēni vecumā no 16 -17 gadiem. Ir beidzies pusaudžu vecums un sākusies agrīnā jaunība. Šajā vecumā skolēniem svarīgas ir savstarpējās attiecības skolā un ārpus tās, kā arī savas iekšējās pasaules atklāšana. Tāpēc literatūras skolotājam jācenšas ar literāra darba palīdzību skolēniem atklāt garīgo un materiālo vērtību pasauli cilvēka dzīvē. Svarīgi ir literatūras stundas veidot tā, lai skolēns apzinātos savas vērtības, savas spējas, apzinātos sevi kā personību.

A. Neiburgas daiļrade iepazīta, rakstot kursa darbu, pievēršoties stāstos atklātajām problēmām un to risinājumam. Cilvēks novērtē to, kas viņam ir bijis tikai tad, kad to pazaudē, tādēļ uzskatu, ka problēmās atklājas cilvēka dzīves vērtības un diplomdarbs ir kā turpinājums jau iesāktajai stāstu izpētei.

Rakstniece par sarežģītām lietām runā vienkāršā valodā, it kā zinādama, ko lasītājs no stāsta gaida, tādēļ viņa ir lasītāja draugs. Darbos ir tik daudz sirsnības, ka tie kļūst mīļi un tuvi tūlīt pēc to izlasīšanas. Stāstu varoņi aizkustina ar savu bagāto dvēseli, tie ir brīnišķīgi un tajā pat laikā neatkārtojami. Rakstniece neattēlo cilvēku vispārīgi, viņa to tēlo konkrētos dzīves posmos, apstākļos, tādejādi veidojot viņu biogrāfijas.

Lai gan bieži vien cilvēks lietu vērtību izsaka cenā, tomēr daudz svarīgākas ir tās vērtības, kuras ir saistītas ar garīgo izpratni un domāšanu. Ģimene ir atbildīga par materiālo un garīgo vērtību līdzsvara ievērošanu, jo tajā veidojas bērna pirmā pieredze vērtību izpratnē. Sakārtota vērtību sistēma palīdz labāk orientēties apkārtējā sabiedrībā, tikt galā ar milzīgo informācijas daudzumu un tās ietekmi uz personību. Pedagoģijas asociētā profesore Rudīte Andersone grāmatā „Pusaudžu sociālo prasmju veidošana” raksta: „*Bērna garīgā pasaule var bagātināties tikai tad, ja viņš šo bagātību uztver ar savu emociju, līdzpārdzīvojuma, līdzprieka, lepnuma jūtu starpniecību, balstoties uz izziņas interesēm.*” (2, 14. lpp.).

Hipotēze. Ja mācību procesā tiek izmantotas daudzveidīgas mācību metodes un darba organizācijas formas, tad A. Neiburgas stāstu apguves procesā vērtību aktualizācija noris veiksmīgi.

Mērķis. Diplomdarba mērķis ir izpētīt vērtību aktualizācijas iespējas Andras Neiburgas stāstu "Elīna ir laimīga", "Spīdēja saule", "Stāsts par Tilli un Suņu vīru", un "Melnais caurums" iepazīšanas stundās 10. klasē

Uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru pedagoģijā, psiholoģijā un literatūrzinātnē;
2. Izzināt A. Neiburgas stāstos „Elīna ir laimīga”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, „Melnais caurums” un „Spīdēja saule” apliecinātās vērtības;
3. Atklāt vērtību sistēmu A. Neiburgas stāstos un izzināt, kādas vērtības aktuālas 10. d klases skolēniem;
4. Izstrādāt literatūras mācību stundas, kas rosinātu skolēnus iepazīt A. Neiburgas stāstus un aktualizēt stāstos pausto vērtību nozīmi savā dzīvē;
5. Īstenot praksē literatūras mācību stundas;
6. Apkopot, analizēt, izvērtēt iegūto mācību sadarbības rezultātu.

Pētīšanas metodes:

1. Teorētiskās literatūras studēšana;
2. Pedagoģiskās pieredzes apkopošana;
3. Pedagoģiskie novērojumi un anketēšana;
4. Skolēnu darbības rezultātu analīze;
5. Mācību izmēģinājums.

Mācību izmēģinājuma bāze un laiks: Ogres ģimnāzija 10. klase (22 skolēni). 2008. gada februāris un marts.

1. VĒRTĪBU AKTUALIZĀCIJAS NOZĪME POZITĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀ LITERATŪRAS MĀCĪBU STUNDĀS

„Ir labi, ja tu proti novērtēt lietas, kuras var nopirkt par naudu, bet ir labi arī reizi pa reizei pārliedzināties, vai tu neesi pazaudējis tās vērtīgākās - kuras par naudu nopirkt nevar.”

Betija B. Janga (37)

Vēl 21.gadsimtā mēs ejam, nenoskaidrojuši, kas virza mūsu attīstību un nosaka cilvēka vērtību? Ikdienā, izdzirdot vārdu vērtība, prātā nāk materiālas, taustāmas lietas. Tās ir lietas, kas vēl šobaltdien tiek uzskatītas par lielu vērtību, taču padomāsim par skaisto un labo, kas pasaulē ir un par to, ko varam ielaist savā sirdī. Mīlestība, saule, brīvība, uzticība, dzīvība, draudzība, pārsteigumi un tā varētu turpināt vēl ilgi. Kad tas viss ir cilvēkā, tā kļūst par vērtību, pats cilvēks kļūst par vērtību ar visu to labo, kas viņā mīt. Un šīs vērtības nav saistītas ar skaitļiem kā veikalu plauktos atrodamās lietas. Izpratne par vērtībām laika gaitā ir mainījusies, tāpēc ir grūti iedomāties, kā cilvēki pirms daudziem gadiem ir domājuši un kā uztvēruši pasauli.

Pasaulē ir daudz lietu un parādību, tāpēc dažas mēs ieraugām un saskatām, bet citām paejam garām, jo tās pat neievērojam. Cilvēkus arvien interesējis, kāpēc vienas lietas un parādības ir nozīmīgas, bet citas nav. Reizēm mēs saprotam kaut kā vērtību tikai tad, kad tā mums vairs nav, tāpēc *„Vērtīgo ir jāiemācās saskatīt, atzīt un nepiemirst. Vērtīgo jāiemācās atdalīt no daudzām un dažādām lietām, tāpat kā Pelnrušķītei nācās izlasīt zirņus no pelniem.”* (24, 57. lpp.).

Stāsta, ka pasaulē neesot divu vienādu cilvēku. Kaut arī neesmu iepazinusi visus miljardus, tomēr tam ticu, jo vismaz savu paziņu vidū pat stipri līdzīgus nav nācies atrast. Katrs cilvēks ir unikāla un neatkārtojama būtne ar atšķirīgu vērtību sistēmu, uzskatiem, pasaules un sevis redzējumu.

Sabiedrībā šobrīd pastāv daudz dažādu vērtību, tāpēc skolās kopumā liela vērtība tiek pievērsta vērtīborientācijai un audzināšanas darbam. Man šī tēma šķiet ļoti nozīmīga un aktuāla, jo par vērtībām šodien runā ļoti daudz, bet viedokļi ir visai dažādi, jāatzīst, ka arī pretrunīgi. Ir svarīgi apzināties, kādā laikā dzīvojam un kādi procesi ap mums notiek, jo tas viss lielā mērā ietekmē un nosaka katra cilvēka vērtības.

Literatūras mācību stundās runājot ar skolēniem par vērtībām, nedrīkst aizmirst, ka tikai tad vērtība kļūst par viņa personības sastāvdaļu, ja jauniešs ir apmierināts ar izdarīto izvēli. Galvenajai literatūras iezīmei ir jābūt literārā darba spējai apmierināt skolēna vajadzības un

intereses jeb attīstībai skolēna vecuma psihiskās attīstības īpatnībām. Literatūra ievada skolēnu tikumisko vērtību pasaulē. Klausoties, pārdzīvojot literārā darba tēlu rīcību, to attieksmes un notikumus, skolēns, balstoties uz savu pieredzi un vērtību ievirzi, pauž savu attieksmi – vērtē, salīdzina un kritizē. Literatūras stundas palīdz skolēniem veidot vērtību ievirzes un emocionālo pieredzi, bagātinot priekšstatus un ietekmējot individualitātes veidošanos. Tikai caur emocionālo pārdzīvojumu bērns sāk izjust estētisku pārdzīvojumu, tāpēc literatūras stundās īpaši liela nozīme ir literāru darbu apguvei, kuros tiek pilnveidota skolēna pasaule.

Emocijas, jūtas un pārdzīvojumi ir tie komponenti, kas veido un bagātina cilvēka personību jau no bērnības. Literatūra palīdz veidot personības vērtību orientāciju, jo garīgās vērtības kļūst par īstenām vērtībām, kad cilvēks tās pārdzīvo un novērtē. Svarīgi, lai jau kopš bērnības tiktu apgūtas cilvēciskās vērtības, tāpēc personības veidošanās procesa pamatā jābūt garīgajām vērtībām, tāpēc pedagogam jācenšas veidot tādas apstākļus, lai vērtības tiktu apgūtas un varētu izpausties bērna darbībā, aktivitātēs, tādejādi kļūstot par paša bērna patiesām vērtībām, pieredzi un viņa darbības motivācijas pamatu.

Literatūra ir viens no mākslas veidiem, kas bērnam saprotams visātrāk, jo ar literāro varoņu un notikumu starpniecību bērnam iespējams pārdzīvot un izjust to, ko viņam liedz reālā dzīvē, tāpēc literatūra bērna pieredzi mērķtiecīgi padziļina. Literatūras stundām bērna dzīvē ir liela nozīme, jo, uztverot literāru darbu, bērns saplūst ar šī darba tēliem un notikumiem, tāpēc tēlu un notikumu pārdzīvojums noris kā paša pārdzīvojumi.

Literatūra ir ļoti nozīmīga mūsdienu izglītības sastāvdaļa, jo tieši literatūras stundās skolēnus var motivēt radošam darbam, aicināt viņus pievērsties daiļradei, attīstīt viņu jaunrades spējas, jo *"Literatūras stundās skolēns iepazīst rakstnieku radīto pasauli, tēlus, gūst pieredzi, paplašina redzesloku, iemācās uz klausīt citu viedokli un izteikt savu."* (16, 23. lpp.).

Par vērtībām uzskata cilvēku priekšstatus par to, kas viņu dzīvē ir nozīmīgs un svarīgs. No vissvarīgākajām līdz visnesvarīgākajām lietām tās nosaka, kā mēs ticēsim un ko mēs domāsim. Ideālākajā variantā mums pašiem vajadzētu sevi pazīt, apzināties savas vērtības un spēt uz tām pamatot savu rīcību, taču bieži mūsos valda neziņa un apjukums par to, kas ir visvērtīgākais, kam vajadzētu noteikt vienu vai otru svarīgu izšķiršanos. Šāda neziņa bieži sastopama jebkura vecuma cilvēkos, bet visvairāk to izjūt jaunieši.

Vērtības dzīvē meklē gan cilvēks ar lielu materiālo bagātību, gan cilvēks, kurš dzīvo kā tautā saka "no rokas mutē". Vērtības ir katram cilvēkam, taču tās ir tik atšķirīgas. Tāpēc bieži vien rodas jautājums, kādām vērtībām cilvēks izvirza prioritāti un kā šīs vērtības viņa dzīvi padara pilnvērtīgāku, lai rastu savā dzīvē galveno jēgu – būt laimīgam.

Vērtības ir pastāvējušas visos laikos un civilizācijās. Tās veido cilvēka pārliecību, dzīves modeli, sabiedrību un pasaules kārtību. Dažādos civilizācijas un laika periodos tās ir dažādas, tomēr ar jēdzienu „vērtība” ir jāsaprot, ka tas ir kaut kas vajadzīgs, nepieciešams, bez kā cilvēka dzīvei ir nebūtiska nozīme. M. Kūle un Rihards Kūlis uzskata, ka: „*Vērtības ir ļoti sarežģīts fenomēns, kas caurauž un sakārto mūsu dzīvi, sākot ar bioloģiskās un beidzot ar kultūras un gara dzīves augstākajiem līmeņiem.*” (15, 572. lpp.).

Pasaulē viss ir tik cieši saistīts, ka grūti tajā nodalīt, kas ir un kas nav vērtīgs. Cilvēks spēj ne tikai apzināties vērtības, bet arī tās saglabāt, sagraut un pat pārvarēt. Dīvaini šķiet tas, ka: „*Nosakot kaut kā vērtību, tā patiesībā pati nemaz nemainās. Piemēram, ja kāds nospriedīs, ka gaiss ir nevērtīgs, viņš tomēr nez kāpēc to turpinās elpot.*” (24, 9. lpp.).

Literatūras stundās ir visefektīvāk iespējams runāt par cilvēciskajām vērtībām, veidot skolēnu ētisko un estētisko vērtību orientāciju, attīstīt emocijas, jo skolēnam ir svarīgi zināt, ka viņš ar savu izjūtu pasauli nav viens, ka ir arī citi vienaudži, kas jūt, uztver un redz pasauli tāpat vai līdzīgi:” *Reizē arī šāda sajūtu apmaiņa, viedokļu apmaiņa audzina, attīsta, pilnveido skolēna jūtu pasauli, vērtību izveidi, jo tas nenotiek “uzspiesti, pamācoši” no skolotāja puses, bet viedoklis, vērtējums, spriedums, secinājumi veidojas pašu vienaudžu vidū diskusijas, dialoga veidā.*” (23, 31. lpp.).

2. A. NEIBURGAS PERSONĪBA UN VIŅAS STĀSTOS APLIECINĀTĀS VĒRTĪBAS

Prozaiķe Andra Neiburga latviešu literatūrā ienāk astoņdesmito gadu vidū un šodien ir viena no spilgtākajām vidējās paaudzes prozaiķēm latviešu literatūrā līdzās Gundegai Repšei un Norai Ikstenai. Mūsdienās A. Neiburga ir pazīstama rakstniece latviešu literatūrā gan bērniem, gan pieaugušajiem. Lai gan bērniem rakstījusi mazāk, tomēr ir vairāku spilgtu darbu autore – “Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, “Izbāzti putni un putni būros”, Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti – stāsts “Melnaiss caurums” un pēdējais stāstu krājums „Stum Stum”. Literatūrzinātnē par A. Neiburgu ir atrodami samērā maz materiāli, jo par šo rakstnieci ir runāts mazāk kā par citiem bērnu literatūrā zināmiem autoriem, piemēram, M. Čaklo, M. Cielēnu u.c. Dažādas recenzijas un stāstu analīzes par rakstnieci ir rakstījuši vairāki literāti – R. Ezera, A. Jundze, G. Berelis, D. Īvāns.

A. Neiburga ir dzimusi 1957. gada 16. janvārī Latvijas galvaspilsētā – Rīgā. Dzimusi krāsotāja un medicīnas māsas ģimenē. Deviņus gadus (1964 – 1973) mācījusies Rīgas 5.vidusskolā, 1977. gadā beigusi Rīgas lietišķās mākslas vidusskolu. Pēcāk strādājusi par mākslinieci – noformētāju. Pēc LVMA Rūpnieciskās mākslas nodaļas beigšanas (1986) vienu gadu strādājusi žurnāla “Avots” par māksliniecisko redaktori (1986 – 1987). Bijusi RS referente konsultante un Latvijas Jauno literātu apvienības vadītāja divus gadus (1987 – 1989), kā arī no 1990. līdz 1992. gadam žurnāla “Karogs” redkolēģijas locekle un no 1991. līdz 1993. gadam – māksliniece. No 1993. strādā SIA “Ludvigs Neiburgs”. Rakstnieku savienības biedre no 1989. gada.

1985. gada pavasarī A. Neiburga piedalās Mirdzas Ķempes jauno autoru seminārā. Drīz pēc tam stāsts “Spīdēja saule” tika iespiests laikrakstā “Literatūra un Māksla” (22.03.1985.), kas kļūst arī par viņas pirmo publikāciju presē.

Pēc vairākiem gadiem rakstniece izdod savu pirmo stāstu krājumu “Izbāzti putni un putni būros” (1988), kurā apkopotie darbi liecina par prasmi vērīgi un dziļi ielūkoties cilvēku dvēselēs – gan savu vienaudžu, gan vecāko gadagājumu ļaužu pretrunīgajos pārdzīvojumos. 1991. gadā A. Neiburga saraksta grāmatu bērniem “Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, par kuru rakstniece iegūst Pastariņa prēmiju (1993). 2004. gadā rakstniece sarakstīja stāstu krājumu “Stum, stum”, par ko viņa arī saņēma Gada balvu. A. Neiburgas stāsti tulkoti daudzās valodās: angļu, vācu, franču, dāņu, krievu, baltkrievu, ukraiņu, igauņu un lietuviešu.

A. Neiburgas stāstos visbiežāk ir stāstīts par cilvēkiem pašu un citu radītos būros. Līdz ar to rakstnieces pasaule veidojas drūma vai – labākajā gadījumā – bezcerīgi pelēka. Un tomēr – arī pelēkajam ir bezgala daudz nianšu. Viņas stāsti ir noslēgti, to apstiprina fakts, ka

rakstniece lielākoties ir sarakstījusi stāstu pirmajā personā: darbojošos personu redzesloks ir sašaurināts, viņu apziņu robežas vienlaikus ir arī pasaules robežas. Bet rakstniece neapcer būrus vien, tad tie radītu iluzoru pasauli – tā būtu akla pakļaušanās stāstniecības tradīcijām.

1992. gada 22. maija numurā žurnālā “Latvijas Jaunatne” Ieva Raiskuma A. Neiburgai intervijā “Apdraudētā laimes sajūta” jautā par viņas bērniību un rakstniece saka: “*Mana bērniība bija patiešām laimīga. Man bija laba ģimene, man bija veltiets daudz mīlestības, tāpēc man tas bija ļoti gaišs laiks.*” (22). Kādēļ ir vērts to pieminēt? Krājumā „Izbāzti putni un putni būros” iekļautais stāsts “Spīdēja saule” ir par pašas bērniību, par laimīgajām bērnu dienām, par Āgenskalnu, kurā viņa pati ir dzīvojusi, kas liecina par to, ka katrs vissīkākais stūrītis viņai te ir zināms un mīļš.

Stāstu krājums “Izbāzti putni un putni būros” ir viens no spilgtākajiem paraugiem, kāda var būt un par ko var kļūt talantīga rakstnieka pirmā grāmata – izcila vērotājas spējas, ļoti pamatīga iejušanās otra cilvēka sajūtās un domās, brīnišķīga valoda un daudz citas nianšes.

Rakstniece Regīna Ezera A. Neiburgas pirmās grāmatas “Izbāzti putni un putni būros” priekšvārdā raksta: “*Ja tēlotāja mākslā viņa ir dizainere, tad vārda mākslā viņa ir gleznotāja. Viņas stāstos ļoti būtiska ir krāsa. Akvareliski izplūdināta un gandrīz caurredzama vai triepieniem klāta eļļas tehnikā. Kluso dabu siltajās gaismēs. Āgenskalna ainavās. Žanra bildēs. Portretos.*” (20, 3. lpp.).

Stāstu krājumā “Izbāzti putni un putni būros”, rakstnieces valoda patiesi spēj aizraut. Arī šajos stāstos ļoti bagātīgi tika tēlots estētiskais skaistums. Lasot A. Neiburgas stāstus, ir tāda dīvainā sajūta, viņa raksta tik dzīvīgi, ka var uzburt redzes gleznas sev priekšā, tāpat ir ar skaņām, kuras var uztvert, arī smaržas var sajūst, ja tiek minēts kaut kas tamlīdzīgs. Valoda ir ļoti vienkārša, brīžiem lasot viņas darbus jau var paredzēt, kas sekos pēc attiecīgās rindkopas, vai arī tieši otrādi, visbiežāk rakstniece pārsteidz ar savu izdomu.

Literatūrzinātnieks Arno Jundze “Latviešu rakstnieku portreti 70.– 90. gadi” par stāstu krājumu “Izbāzti putni un putni būros” saka: “*Atklājas iesācējas rakstnieces attīstības ceļš vairāku gadu garumā. Tāpēc tematiski tas neveido vienotu veselumu. Apkopotie darbi atgādina mazas, autonomas saliņas, radot krājuma kopējo, visai paraibo mozaīku. Te vienviet apkopotas bērniības atmiņas, vingrinājumi satīras jomā, pārdomas par eksistences neprognozējamajiem līkločiem, nopietna tautas vēstures lappušu izpēte.*” (14, 78. lpp.).

Līdz šim pazīstamākais ir rakstnieces grāmata “Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, kas kļūst mīļš uzreiz pēc tā izlasīšanas. Šo grāmatu var lasīt atkal, tāpēc, ka tā ir ļoti sirsnīga, tā apbur ar rakstnieces bagātīgo valodu, bet tajā pašā brīdī ar vienkāršību. Par sarežģītām lietām rakstniece runā vienkāršā valodā, it kā viņa zinātu, ko lasītājs no stāsta gaida. No vienas puses

var teikt, ka A. Neiburga ir draugs, jo lasītājs ir ciešā draudzībā ar viņas radītajiem tēliem.. Brīnišķīgi ir stāsta varoņi, aizkustina tas, cik bagātas viņiem ir dvēseles.

Arī pēc šīm mazajām sarunām ar A. Neiburgas stāstiem, kuri visbiežāk notiek pilnmēness naktīs un tumšos vakaros, kad debesis ir piebērtas zvaigznēm, rodas iedvesma un ticība sev. Tādos brīžos mēs saprotam, cik daudz tomēr mums ir dots un tas jāargā un jātur cieši abām rokām, lai neizgaists.

A. Neiburga savos stāstos lielu daļu uzmanības velta aktuālām problēmām. Problēmas, kuras risina rakstniece savos darbos nav tikai vienas dienas, nedēļas vai gada jautājums, lai tās varētu atrisināt. Tās ir ļoti dziļas un pamatīgas, kuru risināšanā jāiesaistās visai sabiedrībai. Kad cilvēks saskaras ar problēmām, tiek novērtētas tās lietas, kas ir dotas, bet līdz šim nav pievērstas tām uzmanība.

Stāstos "Elīna ir laimīga", "Stāsts par Tilli un Suņu vīru", "Spīdēja saule" un "Melnais caurums" rakstniece runā par cilvēciskajām vērtībām katra cilvēka dzīvē – par bērību, kas daļai no mums asociējas ar laimīgām dienām, par ģimeni, cik tā ir svarīga un par savstarpējām attiecībām. Rakstniece no visiem aspektiem aplūkot tās, parādīdama maksimāli spilgtāk, cik daudz un dažādu iemeslu dēļ tās ir nozīmīgas ikkatra cilvēka dzīvē.

2.1. Bērības tēlojums stāstā „Spīdēja saule”

Stāsts “Spīdēja saule” ir viens no veiksmīgākajiem A. Neiburgas darbiem. Vēl šodien to var uzskatīt par savdabīgu rakstnieces vizītkarti. Stāsts “Spīdēja saule” ir atgādinājums par melīgo pasauli, kurā dzīvojam, atgādinājums, ka bērība mums dota tikai viena. Lai kāda tā būtu, tas ir labākais, skaistākais un vērtīgākais, kas mums jebkad piederējis: *“Es esmu bērns, es atkal esmu mājās. Vēl vienas durvis man ir palikušas neatvērtas – durvis uz manu istabiņu. Klusi, lai nepamodinātu gulējošos, es tās atveru..”* (20, 34. lpp.).

A. Neiburgas stāsts “Spīdēja saule” ir viens no gaišākajiem autorei stāstiem, kas ir par pašas rakstnieces saulaino bērību. Lai gan mazā meitene jūtas vientuļi, jo vecāki ir aizņemti darbos, tomēr jau tagad apzinās, cik tomēr ir laimīga, jo viņai pieder viss, kas ar viņu ir noticis un viss, kas vēl tikai notiks. Bērība ir viens no svarīgākajiem posmiem cilvēka dzīvē, jo tieši bērnu dienās tiek ielikti pamati labajam un ļaunajam, kas parādās tikai pēc daudziem gadiem. Cilvēka dvēsele nekad nav tik atvērta un jūtīgā kā bērība, tāpēc šis ir laiks, kas ir visvērtīgākais katra cilvēka dzīvē.

A. Neiburgas stāstā “Spīdēja saule” ļoti raksturīgas ir smaržas un krāsas. Rakstniece spēj iedarboties uz lasītāju, uzburot gluži taustāmas, saožamas, saredzamas iztēles ainiņas, kas ir vienkārši apbrīnojami. Smilšainās un putekļainās ieliņas ar noplukušo mūžseno namu

galeriju, saulē nokaitušais Āgenskalna tirgus pārsteidz ar savu vitalitāti, smaržu un smārdu bagātību. Dažādie aromāti, smakas burtiski pārpludina stāstu: “..pēc naftilīna, pēc omas sirdsdrapēm, pēc veca koka, putekļiem, grāmatām, krāsām, kafijas un cigarešu dūmiem..” un arī tās ir vērtības, jo mazās meitenes acis to visu var redzēt, vērot un sajust. (20, 18. lpp.).

Vērtīga ir katra diena, ko mazā meitene nodzīvo, vērtīga ir vienkāršā ikdiena, bet tajā pašā brīdī piesātināta ar cilvēkiem un notikumiem sev apkārt. Rakstniece uzdrīkstas atgādināt mums to, ka pieauguša cilvēka nopietnībā mēs esam noglabājuši tālākajos zemapziņas plauktiņos – bērnišķīgas bailes no tumsas un nemirstīgā Kaščeja, kas ir elles izdzimumu ar pekles dvaku, sātana ņirgām un velna kājas baismīgo klaudzēšanu kāpņu telpas tumšajā klusumā. Lielo tarkšķi Mirdziņu, kas drāžas pa trepēm lejup, švīkstēdama un čaukstēdama kā veca slota. Toļika tēvu, staltu, vienmēr smaidošu un laipnu. Augstprātīgo Balerīnu, kas lidot uzlido augšup pa nama trepēm, bet pa vakariem sēž uz palodzes un klusītēm dzied, strinkšķinādama noskaņojušos ģitāru, skumīgi gremdēdamās tikai pašai zināmas domās. Vecas un jaukas sejas, veiksminieki un likteņa piemeklētie un katrā kāds noslēpums. Katrā kāda balta gaisma vai melna uguns spīgo dvēseles dzelmē. Briesmu stāstus, naivo prieku par ciemiņiem, saldumiem, kūkām, palaidnību azartu, dažādas citas ikdienišķi intīmas, katram pašam zināmas epizodes. To visu mazā meitene ik dienu redz un dzird, tas viss ir viņai apkārt un dara viņu laimīgu, tāpēc tā ir vērtība, jo ar to visu var ikdienā sastapties. Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes profesore Ilze Stikāne atzīst, ka : „*Bērna dzīvais un patiesais skatiens labi pamana visu neīsto, nepatieso, viltoto. Viņa attieksme nereti tiek atklāta iekšējos monologos, kuros dzirdam noteiktus, patstāvīgus, bieži ļoti kategoriskus spriedumus un dzīves parādību vērtējumus.*” (30, 149. lpp.).

Stāstā “Spīdēja saule” – mazā, savu noslēpumu apzinošā meitene, ir tāds kā mājas gars, kas neredzami apmīļo katru vārdu, iepūš labsirdību un siltumu.

Mazajai meitenei ir daudz vērojama, jo viņai ir vecāki un draugi, kaimiņi un cilvēki uz ielas. Iespējams, ka par to, kā būtu tad, ja tā visa nebūtu, viņa nemaz neaizdomājas un varbūt, ka tā labāk, jo, kāpēc gan piebāzt galvu ar nevajadzīgām domām. Stāstā parādās plaisa starp bērnu un pieaugušā pasauli, lai gan mazā meitene ir mīlēta un rāta, taču bieži nesaprasta. Tās ir tās vērtības, kas katram bērnam ir vajadzīgas – sapratne un uzmanība, taču šajā stāstā meitenei tās trūkst un viņa meklē mierinājumu ikdienas notikumos, ar draudzenēm, vērodama cilvēkus un izjūtos savu istabu kā miera ostu.

Cilvēku personības veidošanās sākas līdz ar pirmajām dzīves dienām - bērns uztver, jūt un uzkrāj sevī visu, kas notiek viņam apkārt. Personības attīstības un kultūras apguves vienotais process sākas agrā bērnībā un pilnveidojas visa cilvēka mūža garumā. Tieši bērnība

ir tas periods, kad tiek ielikti pamati cilvēka dzīves vērtību sistēmai, tāpēc tik svarīga ikkatra cilvēka dzīvē ir laimīga bērnība, jo tā ir nezūdoša vērtība, ko nespēj aizēnot nekas.

Stāstā “Spīdēja saule” mazā meitene pamana pilnīgi visu, vissīkākās detaļas netiek palaistas garām neievērotas. Lūk, kāds garīgs, gandrīz vai rotaļīgs omas portreta skicējums: “*..sīka un izkaltusi, tikai vēders kā apaļa bumba, matu kumšķītis noslīdējis uz vienas auss, kājās platas apakšbikses, filca čības un ceļgalu sildītāji, mugurā melna tafta blūzīte no “labākiem laikiem” – viņa ir pilna nopietnības..*” (20, 23. lpp.).

Par to, ka mazā meitene pamana it visu sev apkārt liecina tas, kādas lietas viņa ievēro un pamana, cik dzīvi var aprakstīt omu, lai lasītājam rastos vizuālais priekšstats. Tas ir ļoti svarīgi, lai tiktu saprasts ne tikai pats stāsts, bet arī uzburtas acu priekšā neskaitāmas redzes gleznas, kas šajā stāstā ir ļoti izteiktas.

2.2. Cilvēku savstarpējās attiecības stāstā „Elīna ir laimīga”

Stāsta “Elīna ir laimīga” sākumā rodas iespaids, ka tas būs par kādu laimīgu meiteni, kurai ir daudz draugu, laba ģimene un jūtas labi, jo ir harmonijā pati ar sevi, taču šis iespaids ir maldīgs.

Stāsta galvenā varone ir jauna studente, kas studē nezin ko un nezin kāpēc. Tāpat kā nezina, kādēļ dara visu pārējo, izņemot gulēšanu, ko Elīna dara gan spontāni, gan mērķtiecīgi, vārdu sakot visādi, vai autores vārdiem: “*Brīžos, kad Elīna nav spiesta kaut ko darīt, viņa vislabprātāk guļ. Interesants tips.*” (20, 56. lpp.).

Vēlāk autore par Elīnu saka šādus zīmīgus vārdus: “*..kā gliemezis. Lipīga un lēna. Pielīp. Uz ilgu laiku. Viņa neredz nekādu vajadzību mainīt kaut ko savā dzīvē..*” (20, 55. lpp.).

Stāstā atklājas Elīnas un drauga, kuru viņa nodēvējusi par Žurku, savstarpējās attiecības. Elīnai nav citu draugu, jo viņai tādus arī nevajag, vismaz ārēji tā šķiet, tikai Žurka – tas ir vienīgais pie kā aiziet, kad ir skumji, kad gribas kādu sev blakus. Stāstā rakstniece vēlējusies pateikt, ka katra cilvēka dzīvē cilvēks, kas ienāk un padara otra ikdienu krāsaināku, ir vērtība. Katrs smaids, katra kopā būšana, katra visniecīgākā laimes stunda ir milzīga vērtība cilvēka dzīvē, jo ir sajūta, ka esi kādam patiešām vajadzīgs un nozīmīgs. Elīna nedomā par rītdienu, nedomā par to, kas ir bijis, dzīvo vien šim mirklim un kopā ar Žurku izbauda attiecības.

Internātskolā Elīna pavada vairākus gadus, jo mammai nav laika meitu pieskatīt, bet par tēvu viņa pat nav dzirdējusi. Par šiem gadiem Elīnai ir rūgtas atmiņas, tādēļ viņa ir kļuvusi tik stipra, vismaz ārēji, lai neviens neredzētu, cik viņa ir viegli salaužama, ka arī viņai sāp. Stāstu lasot, skolēni novērtē savu ģimeni un izjūt žēlumu un sapratni par Elīnas likteni, jo iejūtas stāsta varoņu vietā un labāk izprot savas dzīves vērtīgās puses. Asaras Elīnai ir vienīgā aizsarg

funkcija pret ārpasauli. Priekšskars, kas nolaists starp sevi un ārpasauli, kas ir ārējie kairinājumi. Un tieši sāpju brīžos cilvēka dzīvē tiek novērtēts tas, kas ir dots, viss labais un jaukais, kam dzīvē ir jebkāda vērtība.

Šim stāstam ir īpatnēja burvība, jo tomēr paliek kaut kas nepateikts, pārāk dziļi aizšifrēts, kaut kas autorei pašai neatminēts, vai lasītājiem neatminams. Rodas tik daudz jautājumu. No kurienes Elīnai šī apātija? Kāpēc šī gandrīz vai slimīgā miegainība? Tā ir kā bēgšana uz aizmiršanas miega patvērumā, bet bēgšana – no kā īsti? Cilvēka dvēsele ir grūti izprotama, tā ir tik pretrunīga. Elīna jūtas ļoti vientuļa, kaut ārēji to neizrāda, jo kuram gan interesē tas? Pat raudāt cilvēkos viņa nedrīkst, māte arī saka, ka Elīna ir pīkstule, ko tur daudz, labāk visu paturēt dziļi sevī.

Vienīgā vieta, kur Elīna var justies laimīga, ir pie Žurkas, tad viņa var aizmirst par visu un nedomāt ne par ko: “..šausmīgi gribas ātrāk nokļūt galā. Pie Žurkas. Gultā. Ak, ne jau mīlēties. Tāpat vien..”. (20, 55. lpp.).

Elīnai ne tik svarīga ir mīlēšanās ar Žurku, bet drīzāk tā sajūta, ka kāds viņai ir blakus, ka viņa klusējot var gulēt un nedomāt ne par ko, justies vienkārši labi, izbaudīt siltumu un šķietamo mīlestību, ko viņai dāvā Žurka. Bet arī Žurkai viņa nezticas, nezticas nevienam nekad. Arī māka uzticēties ir vērtība katram cilvēkam, jo to nevar nopirkt par naudu un tā ir grūti iemantojama. Žurka var runāt, stāstīt, jokot – Elīnai viss vienalga. Elīna ir vienaldzīga pret visu pasauli, viņai viss ir vienaldzīgs, tikai aiziet pie Žurkas, tikai pārgulēt ar viņu. Tieši tāpēc, ka Elīna ir tik vienaldzīga un atturīga, Žurkai viņas dzīvē ir īpaša nozīme, jo pieņem viņu tādu, kāda viņa ir un tā ir vērtība. Taču tā ir Elīnas vērtību pasaule, kurā viņa dzīvo, bet arī Žurkai ir sava pasaule, kurā viņš mīt.

Dusmu brīžos Žurka var pateikt jebko, jo viņu kaitina, ka Elīna nekad neizrāda savas jūtas, ka viņa vienmēr ir tik mierīga, it kā viņā nebūtu nekādu jūtu, nekādu emociju, satraukuma, prieka un bēdu, tādos brīžos viņš saka: “..šī pusaizmiguši meitene, kam tikai gulta prātā. Šī flegma dzelzs nerviem, kura nekad neraud..” (20, 57. lpp.).

Pavisam neizprotama ir Elīnas rīcība pēc Žurkas bildinājuma, kad viņa piekrīt precēties ar viņu, sakot “jā” vārdu. Viņa paziņo mātei par gaidāmajām laulībām, bet vēlāk pavada nakti ar nejausi sastaptu, paviršu paziņu. Kāpēc tā? Elīnai neeksistē nekādas morāles vai ētiskās normas. Neizprotamākais ir, kāpēc Elīna tā rīkojas? Rakstniece nesniedz atbildi uz šo jautājumu, tāpēc stāsts paliek neatrisināts. Protams, visu var izskaidrot. Nelaimīgā bērnība, internātskola, taču, vai tā patiešām ir?

Šajā brīdī, kad Elīna piekrāpj Žurku, tiek laužta cieņa pret mīļoto cilvēku, tiek iznīcināts savstarpējo attiecību skaistums, jo vērtība ir tikai tādām attiecībām, kurās valda uzticība, cieņa un mīlestība. Savstarpējā sapratne ir svarīgākā vērtība attiecībās starp vīrieti un sievieti, ja tās

nav, attiecības agri vai vēl nonāk strupceļā. Attiecībās cieņa un mīlestība veido skaistumu, ja kāda no tā nav, tā gluži kā putns ar vienu aplauztu spārnu tālāk lidot nespēj.

Grūti arī ir izskaidrojams tas, vai Žurka patiesi mīl šo jauno meiteni, kurai tikai deviņpadsmit gadu, bet viņam jau trīsdesmit. Tomēr Žurkai pievelk kā ar magnētu pie Elīnas, viņš grib to precēt, taču pazīst tikai nieka gadu. Tās ir tikai reizes, kad viņi mīlējās, nekam citam nav nozīmes. Kad Žurkai ir mīlas uzplūda brīži viņš saka: “..nē, tādu sievieti vēl nekad neesmu sastapis. Sieviete – meitene. Sieviete – noslēpums. Sieviete ar lielo burtu..” (20, 58. lpp.).

Žurka uzskata, ka Elīnas acis nav tukšas, bet tajās kaut kur dziļi, dziļi tumsā kaut kas slēpjas, bet viņš cer, ka kādu dienu viņš spēs saskatīt, kas tur ir. Zīmīgi, ka visos savos stāstos A. Neiburga runā par laika trūkumu – vienalga, vai tie ir vecāki, vai draugi, vai skrejošs mirklis – nekam nav laika. Zem laika trūkuma slēpjas tas, ka dzīve ir īsa, tā jāizdzīvo un jānovērtē. Žurka pats atzīst, ka šī gada laikā, kopš viņi ir kopā, Elīna ne par sprīdi nav kļuvusi viņam tuvāk, bet to, ka nevar bez viņas dzīvot, tas ir skaidrs.

Stāsta beigas ir skumjas, Elīna guļ cita cilvēka apskāvienos – cik vienkārši, taču viņa nav laimīga. Gribas domāt, kam būtu jānotiek, lai viņa tāda būtu? Ir ļoti smeldzīgi, apzinoties, ka tādas meitenes kā Elīna ir ļoti daudz, kuras nejūt ar sirdi, bet gan ar miesu, kurām viss apkārt notiekošais ir vienaldzīgs. Viņas sāpina sev tuvus cilvēkus, pašas to neapjauzdamas. Kāds būs tālākais Elīnas liktenis, ja apprecēs Žurku, jo Žurka ir apņēmies būt laimīgs, bet, kāda būs Elīna...: “..draugs viņu apskauj, un Elīna aizver acis. No tumsas iznirst Žurkas tēls. Ir tik labi. Norit dažas asaras pirms iemigšanas pēdējā doma ir: Rīt. Piecos..” (20, 63. lpp.).

Šīs pēdējās rindkopas vārdiem “norit dažas asaras” ir simboliska nozīme. Nekas jau nav mainījies, ka Elīna ir pārgulējusi ar svešu cilvēku, un nekas arī nemainīsies. Tāpat kā līdz šim asaras ir bijušas tikai kā aizsargreakcija. Simboliska nozīme, jo Elīna raud, kad viņai sāp. Viņa pavadīs nakti ar svešu cilvēku, kas par viņu neko nezina, gluži tāpat kā Elīna neko nezina par cilvēku, kas guļ viņai blakus. Un viņa raud, iespējams, ka viņa jūtas vainīga, varbūt iemesls ir cits. Stāsta nosaukums “Elīna ir laimīga” ir attiecināms uz tiem brīžiem, kad viņa guļ Žurkas apskāvienos, nedomā ne par ko, noslēdzas sevī un nedomā. Šādos brīžos viņa izbauda attiecību skaistumu un apzinās, ka tā ir vērtība, jo jūtas kādam vajadzīga un mīlēta.

Žurka ir apņēmies ieskatīties Elīnas dvēselē dziļāk, iespējams, ka viņš spēj Elīnai palīdzēt. Varbūt, taču Elīnai jau neko nevajag, viņai nekas neinteresē, nevienam neuzticas, jo dzīvo dziļi sevī ierāvusies, tāpēc iekšējā pasaule ir viņas vērtība.

Skolēniem šajā vecumā stāsts varētu šķiet īpaši interesants, jo daļai skolēnu jau ir attiecības ar pretējo dzimumu, tāpēc skolēniem ir interesanti redzēt, kā veidojas stāsta galveno varoņu savstarpējās attiecības, kā rakstniece tās atklāj stāsta gaitā un kas ir attiecību stūrakmens.

2.3. Līdzietības un cilvēcības trūkums pieaugušo pasaulē stāstā „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”

1992. gada 22. maijā žurnāla “Latvijas Jaunatne” intervijā rakstniece par grāmatu “Stāsts par Tilli un Suņu vīru” saka tā: *“Es nekad nemēdzu savus darbus sīki izplānot. Sāku ar kaut kādu impulsu, virzos uz priekšu, un pārējais kaut kā nāk. Man sen jau gribējās uzrakstīt kaut ko par bērniem. Tā nu es apsēdos un sāku rakstīt.”* (22).

Grāmatā “Stāsts par Tilli un Suņu vīru” rakstniece palikusi uzticīga pilsētas nomalei, patiesībā koka būcēnim, kur pagrabstāvā vienistabas dzīvoklītī mīt Suņu vīrs. Šķiet, ka šis stāsts ir par vientulību, par bēdām un prieku, par asarām un smaidu. Par to, cik svarīgs cilvēks var būt cilvēkam un cik maz tomēr vajag, lai sirdī ielītu sen nesajusts siltums un gaišums.

Stāsts, kuram cauri vijas vientulība, sāpes, cilvēku nesapratne un vienaldzība. Ļoti spilgti parādītas mazās Tilles sajūtas, kādas tās ir, kad mazā meitene dzīvo pie tantes, kamēr māmiņa ir slimnīcā un kādas tās ir vēlāk, kad māmiņa nomirst un viņa dzīvo pie Suņu vīra. Šeit labi parādās vienaldzība un cilvēku nenovīdība, brīžos, kad kādam ir nepieciešama palīdzība.

Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes profesore I. Stikāne uzskata, ka: *„Varoņu piedzīvojumos un pārdzīvojumos atklājas emocionālās saskarsmes bagātība un daudzveidība – gan cilvēcisko attiecību krāšņums, gan zemiskums.”* (30, 112. lpp.).

Arī šajā stāstā viena no galvenajām vērtībām tiek akcentēta cilvēku savstarpējās attiecības. Tās jau parādās stāsta sākumā, kad Vilmas tantei un Kārļonkulim uzticētā Tille ir jāpieskata līdz māmiņa atgriežas no slimnīcas, taču viņi meiteni pamet, lai dotos dzīvot citur, nedomājot par to, kur mazā meitene nonāks un kas ar viņu notiks. Šeit parādās līdzietības un cilvēcības trūkums pieaugušo pasaulē, jo mazās meitenes radniekus nemoka pat sirdsapziņa par izdarīto. Sirdsapziņa ir tiesnesis, kas mūs var tiesāt ikdienas, taču pretstats ir Suņu vīrs, kuram mazās meitenes ir žēl, jo pašam nekā nav, tomēr Tilli vienu atstāt nespēj, ļaudams dzīvot meitenei pie sevis, kamēr kāds no bērnu nama atnāks viņai pakaļ. Suņu vīra vienīgais peļņas avots ir akordeons, kuru spēlē, lai nopelnītu naudu. Tā ir viena no lielākajām vērtībām cilvēka dzīvē – saprast otru, palīdzēt un nesavtīgi ziedot savu dzīvi, nedomājot, kas man par to būs. Skaistas izveidojas mazās meitenes un Suņu vīra attiecības, jo to vērtība ir nesavtīga un nav nopērkama ne par kādu pasaules naudu.

Stāstā ļoti spilgti parādās konflikts starp Suņu vīru un valdības tanti, kura Tillei tikai pēc vairākām nedēļām atnāk pakaļ. Sākumā Suņu vīrs ir ar mieru atdot Tilli bērnu namam, bet pēc

tam autore viņu tēlo kā pašreizējā cilvēku, kurš mazo meiteni ir iemīlējis un vēlas paturēt, neļaujot viņai doties uz bērnu namu.

Parādās Suņu vīra rūpes un mīlestība par Tilli, taču no tā vecajam vīram ir visvairāk bail, jo nekad vēl nav nevienam cilvēkam tā bijis pieķēries. Mazliet savādi, ka Suņu vīrs, pieradis dzīvot viens pats ar saviem diviem suņiem, tomēr ļaujas mīkstsirdībai un ļauj Tillei kādu laiku, kamēr viņas māmiņa izveseļosies, padzīvot pie sevis, kaut ļoti labi apzinās, ka neko daudz viņš meitenei piedāvāt nevar. Cilvēks, kurš nekad nav izjutis kā tas ir, ka mājās bez akordeona, diviem suņiem un kažka vēl kāds varētu dzīvot. Kāds, kurš nekad nav saņēmis mīlestību, kāds, kurš visus šos gadus ir bijis pilnīgi viens un neviena nemīlēts, tomēr izjūt tēvišķas jūtas pret mazo meiteni. Un no šī brīža, kad mazā Tille ienāk Suņu vīra dzīvē, bez akordeona un diviem suņiem, meitene ir vērtīgākais, kas jebkad viņam ir bijis.

Stāstā pretstatīta galvenā vērtība – cilvēcība pretēji nenovīdībai. Vērtīga ir ikkatra Tilles diena, ko viņa pavada pie Suņu vīra, jo jūtas mīlēta un gaidīta.

Lai kā Tillei sāp Suņu vīra vārdi, ka māmiņa ir mirusi, viņa cenšas būt stipra. Grūti ir Suņu vīram Tillei noliegt to, kas ir noticis, bet izskaidrot to, kā vairs nav. Tillei pat šķiet, ka asaras ir nenozīmīgas, cik sāpes ir lielas un dziļas. Tille nespēj iedomāties savu dzīvi bez māmiņas, taču ar laiku saprot, ka māmiņa vairs nekad neatgriezīsies. Tajā brīdī Tille apjauš, cik vērtīgs ir kopā pavadītais laiks, cik vērtīgas ir lietas, kas palikušas no māmiņas un cik vērtīgs viņai šobrīd ir Suņu vīrs.

Tille domā, ka viņai nekas cits vairs nav palicis, taču ir gan. Visvērtīgākais no māmiņas – atmiņas, māmiņas siltais skatiens un smarža, kā arī pavisam vienkāršs pulkstenis, ko māmiņa bija nēsājusi: *“Tillei par pulksteni bija liels prieks, viņa tūdaļ aplika to ap roku, un tikai tagad tai nobira pirmās īstās asaras par māmiņas nāvi. Tille pati nobrīnījās, cik lielu atvieglojumu tās deva.”* (19, 63. lpp.).

Lasot šo stāstu, mēs lielā mērā sastopamies un izprotam, ko nozīmē atbildības sajūta.

Vienmēr prātā nāk A. Sent - Ekziperī vārdi, kurus lasām grāmatā “Mazais Princis”: *“..mums ir jābūt atbildīgiem par tiem, kurus mēs pieradinām..”* (27, 72. lpp.).

Prātā tas nāk tādēļ, ka “Stāstā par Tilli un Suņu vīru” tas ir visa pamatā. Atbildība, kuru uzņemies ne tikai Suņu vīrs, bet arī mazā Tille, jo ir pieradinājuši sevi vienu pie otra. Vērtīga ir katra diena, ko viņi pavada kopā, vērtīgs ir katrs skatiens, katra dziesma, ko viņi kopā un no sirds nodzied.

2.4. Ģimenes modelis stāstā „Melnais caurums”

Ģimene ir viena no nozīmīgākajām vērtībām, ko cilvēce ir radījusi gadu tūkstošu garumā. Neviena nācija, valsts vai kultūra nav spējusi pastāvēt bez ģimenes. Ģimene nodrošina personas individuālo un tikumisko izaugsmi visas dzīves garumā. Audzināšanas sistēmai un ģimenes psiholoģiskajam klimatam ir nozīmīga loma indivīda rakstura veidošanā, dzīves uztverē un vērtību sistēmas izveidošanai.

Cilvēka miera osta ir ģimene, taču mūsdienās tā tiek pārvērsta par savdabīgu kara lauku, kur katrs aizsargā savu teritoriju un savas tiesības. Tomēr ģimene vienmēr ir bijusi un paliek visdrošākā vieta katram no mums.

Kāpēc ir vērts lasīt un runāt par A. Neiburgas stāstu “Melnais caurums” 10. klasē? Skolēniem šajā vecumā svarīgas ir ne tikai savstarpējās attiecības savu vienaudžu vidū un ar pretējo dzimumu, bet arī sajūta, ka var droši paļauties uz savu ģimeni, lai kas arī nenotiktu.

Stāsts ir par ģimenes attiecībām, diemžēl ne tādām, no kurām ir vērts ņemt priekšzīmi, bet gan spēt novērtēt katram savu ģimeni, katru brīdi, ko pavada kopā. Stāstā vecākiem nav laika, lai būtu kopā ar saviem bērniem, jo tētis strādā ārzemēs, lai nopelnītu vairāk naudas, ko sūta uz mājām, bet Mamma strādā tepat Latvijā, bet arī viņai nekad nav laika, vienmēr aizņemta ar darbiem un savām domām.

Skolēni, lasot stāstu, apliecina dzīves patieso daudzveidību un daudzkrāsainību, jo stāstā ģimenes attiecības nav tik saskanīgas, lai no tām varētu ņemt labu priekšzīmi. Bērniem ir visatļautība, jo viņi var darīt visu, ko vēlas – Mamma taču neredz! Mammai nav laika: “..var gandrīz visu, īpaši, ja Mamma neredz, un Mamma parasti arī neko neredzēja, jo bija iegrimumsi Darbos vai Domās. Kuš, es strādāju. Kuš, es domāju. Tā parasti teica Mamma..” (10, 28. lpp.).

Ģimenē bērns sāk saprast pasauli un sevi. Šeit veidojas pirmā emocionālā saskarsme, tiek iegūta pirmā sociālā pieredze, veidojas pirmais sabiedrības modelis, taču šajā stāstā Mamma ir tik aizņemta ar darbiem, ka pat dažreiz naktīs nav mājās, un tie ir svētki, kad Mamma izvanno dēlu (Balto cūciņu) un noliek gulēt, taču tādi vakari ir tik reti, ka tos var saukt par svētku dienām. Kad Mamma atnāk ātrāk no darba mājās, pat tad viss cits ir svarīgāks par bērniem. Jā, ir brīži, kad viņa cenšas kompensēt visu pa vienu dienu, kas nav bērniem saņemts pa visiem gadiem kopā, bet ar to ir par maz. Vai bērnam tā nav nepieciešamība, lai vecāki, kas atnāk no darba, veltītu viņiem lielāko daļu savas uzmanības, un tā bija arī ar Balto cūciņu. Bet Baltā cūciņa allaž gaida, ka Mamma, atnākot no darba, piederēs tikai viņam vien, taču: “.. tajā pēcpusdienā Mamma pārnāca mājās agrāk, kā parasti, taču jau ienākot pa durvīm viņas seja vēstīja, ka šovakar viņas Domas un Darbs.

Viņa nobučoja Balto cūciņu un pajautāja, kā viņš uzvedies, taču neklausījās atbildi..” (10, 33. lpp.).

Stāstā parādās tas, ka zēns augstāk par visu vērtē ģimeni, Mammas kopā būšanu ar viņu, laiku, ko viņa var viņam veltīt, taču nevelta. Māsai ir pusaudze, kurai šajā vecumā svarīgāk ir būt kopā ar draugiem, bet just drošu pamatu zem kājām, paļaujoties uz savu ģimeni.

Rakstniece vārdus Darbs, Domas, Mamma raksta ar lielajiem sākumburtiem. Varbūt tas tāpēc, ka uzsvars šajā stāstā tiek likts tieši uz šiem vārdiem, kas varētu veidot teikumu – Mammai svarīgs ir tikai Darbs un viņas Domas – tā ir viņas materiālā vērtība, bet par garīgajām vērtībām nav laika domāt.

Arvien biežāk mēs dzirdam, ka vecāki ir aizņemti darbā, ka bērni vieni paši mājas dara visu, ko vien sirds kāro, ka pasliktinās atzīmes skolā, ka parādās draugi, kādi līdz šim nav redzēti sētas pagalmā. Bērni sāk smēķēt, lietot necenzētus vārdus, kādus saklausās no saviem “jaunajiem draugiem”, jo tas taču draugu pulkā ir “stilīgi”. Un tā notiek arī ar Melno cūciņu, kurai pavisam nesen palikuši sešpadsmit gadi: *“..patiesībā saldumi viņai garšoja pat labāk par cigaretēm, bet to gan viņa nekad nebūtu atzinusi, jo pīpēt viņas draugu pulkā skaitījās stilīgi..”* (10, 30. lpp.).

Pirmo paraugu rāda tieši vecāki, ja vecāki paši smēķē, kāpēc mēs jautājam bērniem, kur viņi to ir iemācījušies darīt, kāpēc viņi to dara? Protams, ka ne vienmēr tas ir noteicošais faktors, jo ir ģimenes, kur neviens no vecākiem nesmēķē, bet bērni tik un tā to dara. Tā ir sabiedrības problēma, ar kuru necinās vienā dienā, divās nedēļās vai gada laikā, tas tā izsenos laikos ir bijis, tā tas vienmēr arī būs. Mamma nejūt, ka Melnā cūciņa smēķē, jo pati vienmēr ož pēc cigarešu dūmiem. Māsa saka, ka visi pīpē, jo tas ir stilīgi, bet brālis vēlāk Mammai saka: *“.. pīpēt nav labi. Kāpēc tu pīpē? Tu absolīti nepīpēt. Kristofera Būmaņa mamma nepīpē. Un Kristiāna Kuzņecova mamma arī ne..”* (10, 32. lpp.).

Tajā pašā laikā zīmīgi ir arī Baltās cūciņas vārdi: *“.. tu absolīti nepīpēt..”*, jo rakstniece parāda to, cik bērnam tas ir svarīgi, lai Mamma un tētis nedarītu tādas lietas, kas ir sliktas. Tas nozīmē, ka jau maza bērna zemapziņā iestrādājas, kas ir labs un kas ir slikts. Arī tas, ka Mamma ir solījusi, bet savu solījumu nav pildījusi, taču bērnam tas ir ļoti svarīgi, ja Mamma teica, tad tā arī būs, tas ir kā nerakstīts likums.

A. Neiburga stāstā tēlo arī to, ka bērni savus vecākus mīl, lai kādi arī tie būtu. Melnās un Baltās cūciņas Mammai nav laika, viņa visu laiku ir aizņemta ar visu iespējamo, tikai ne ar bērnu audzināšanu un pieskatīšanu.

Stāsta beigas ir skaistas un pārsteidzošas. Mamma ir devusi Baltajai cūciņai solījumu atmest smēķēšanu, arī Melnā cūciņa ir solījusi to vairs nedarīt, jo zina, ka tas ir slikti. Daļa no problēmas it kā būtu atrisinājusies, taču, vai Mamma solījumu pildīs, kuram Baltā cūciņa ir

noticējusi, vai tagad Mamma būs biežāk mājas, katru vakaru noliekot Balto cūciņu gulēt un iedodot nakts buču uz vaiga? Vai Mammai ģimene, bērni un kopā pavadītais laiks būs prioritāte un vērtības skalā atradīsies stabiņa augšpusē?

Tomēr rakstniece stāsta beigās it kā pasaka priekšā turpmāko likteni Baltās Cūciņas ģimenē. Kad Baltā Cūciņa pēc visu pārpratumu noskaidrošanas jautā Mammai, vai šonakt varēs gulēt lielajā gultā, Mamma vēl piebilst: “.. *nē, šņukuriņ, man šovakar vakariņas ar vienu klientu.. rīt, labi?*” (10, 36. lpp.).

3. SKOLOTĀJA GATAVOŠANĀS DARBAM KLASĒ

Mācību priekšmeta mērķis ir veidot humānu, brīvu, augsti tikumisku un garīgi bagātu personību ar savu nacionālo pašcieņu; izglītojamos mākslinieciski audzināt un izglītot, izkopt literāro gaumi, pilnveidot skolēnu estētiskās kultūras līmeni. (39).

Lai sekmīgi varētu šo mērķi sasniegt, skolotājam, pirms uzsākt darbu literatūras stundās, jāveic rūpīgs sagatavošanās darbs. Skolotājam ir jāizstudē, jāizpēta un jāizvērtē psiholoģisko, metodisko, pedagoģisko un citu zinātnisko literatūru.

Skolotāja ir iepazinusies un izpētījusi klasi, izvērtējusi skolēnu intereses, vērtības, vajadzības un iepriekš uzkrāto zināšanu, prasmju un uztveres līmeni, novērtējusi skolēnu atbilstību vecumposmam un noteikusi piemērotākos mācību uzdevumus, mācību metodes, mācību materiāla un satura atlasī literatūras mācību stundām, apkopojusi un izvērtējusi sadarbības rezultātus.

3.1. Skolēnu izpēte

Lai izzinātu skolēnu iekšējo pasauli, svarīga ir skolēna uzticēšanās skolotājam, tāpēc jābūt ir sadarbībai. Pedagoģis A. Steps uzskata, ka: „*Pedagoģam savstarpējās attiecībās jārada gaisotne, lai bērns varētu brīvi justies, paust savas jūtas un justies droši.*” (29, 18. lpp.).

Uzsākot literatūras mācību stundas par A. Neiburgas stāstiem „Elīna ir laimīga”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, „Melnais caurums” un „Spīdēja saule”, diplomdarba autore iepazīst pusaudžu vecuma īpatnības, ar anketu palīdzību noskaidro skolēnu attieksmi pret vērtībām, kā arī iepazīst klases savstarpējās attiecības.

Pielikumā Nr.2 ir pievienota anketa „Es un mana klase”, ar kuras palīdzību ir noskaidrota klases audzēkņu neformālā savstarpējo attiecību bāze un anketa „Manas vērtības”, ar mērķi noskaidrot audzēkņu vērtības un to noturīgumu.

Anketas „Es un mana klase” skolēnu izvēlētās īpašības atzīmētas tabulā (skat. 1. tabula), apkopotas (skat. 2. tabula) un parādītas diagrammā (skat. 1. diagramma).

Cilvēku īpašības (atšifrējumu cipariem skat. 1. anketā), kuras skolēniem šķiet būtiskākās kā klases kolektīva loceklim

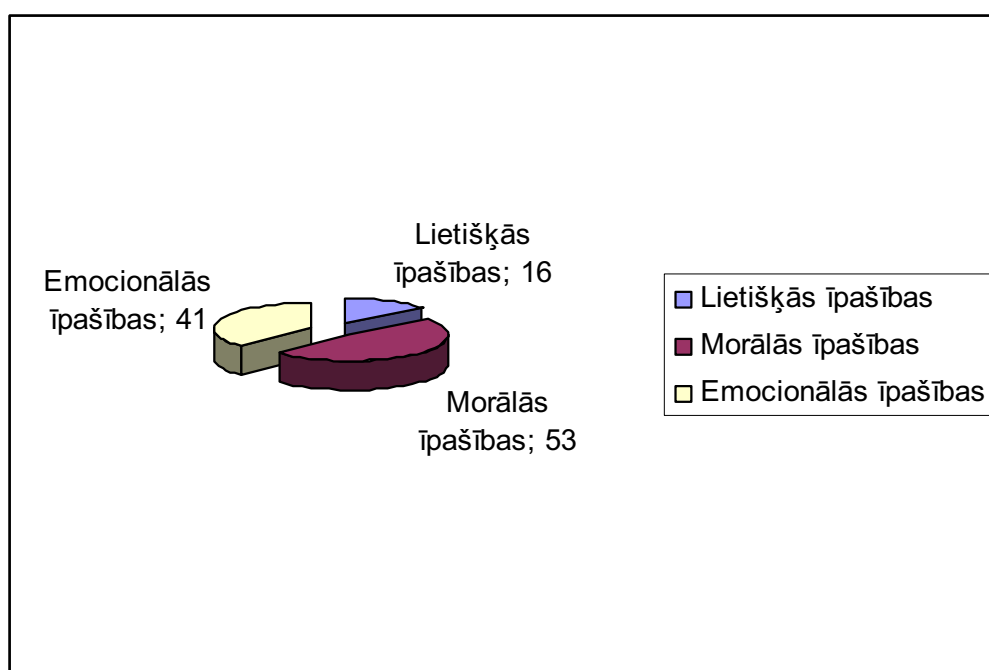
N. p.k.	Vārds, uzvārds	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
1	Kristaps	x				x					x						x					x	
2	Elīza					x				x				x					x				x
3	Toms Z.			x		x					x												x
4	Jānis					x		x				x					x						x
5	Roberts					x					x							x					
6	Māris	x		x		x					x												x
7	Mārtiņš V.			x							x					x							
8	Karīna				x									x			x						x
9	Raivo	x							x		x												x
10	Kārlis			x							x						x						x
11	Renāte	x				x				x													x
12	Ieva								x	x	x												x
13	Edgars S			x		x				x							x						x
14	Edgars A.			x		x					x						x						
15	Anete		x						x	x													x
16	Beāte	x				x			x		x												x
17	Linda					x				x							x						x
18	Sintija	x				x				x	x												x
19	Santa					x			x		x						x						
20	Zane			x							x					x							x
21	Toms S.					x			x								x						x
22	Mārtiņš L.		x							x													x
	Kopā	6	2	7	1	15	-	1	6	8	13	1	-	15	-	2	9	2	3	-	1	18	

Skolēnu izvēlēto īpašību dalījums (saskaitot katras izvēles summas)

								Kopā
Lietišķās īpašības	1=6	4=1	6=0	8=6	11=1	17=2	19=0	16
Morālās īpašības	2=2	5=15	7=1	12=0	13=15	15=2	21=18	53
Emocionālās īpašības	3=7	9=8	10=13	14=0	16=9	18=3	20=1	41

1. diagramma

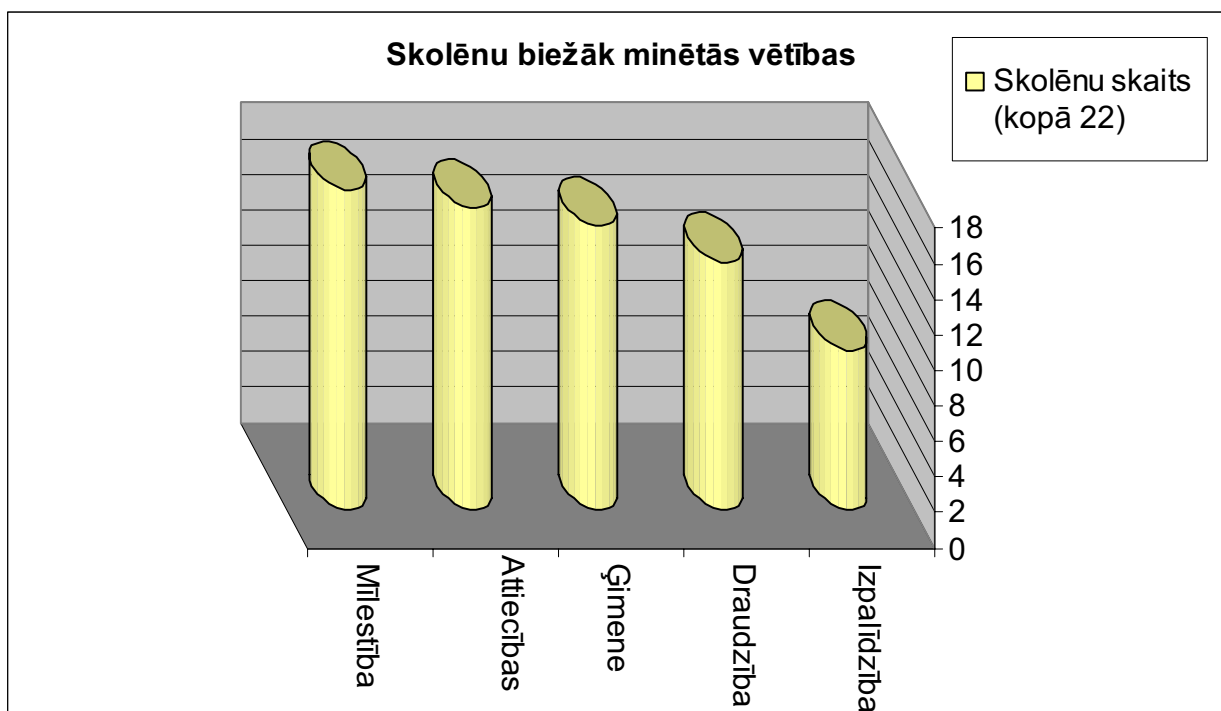
Skolēnu izvēlēto īpašību dalījums

Apkopojot rezultātus jāsecina, ka klases kolektīvā priekšroka tiek dota morālajām īpašībām (patiesums, draudzīgums, godīgums), pēc tam seko emocionālās īpašības (atsaucība, sabiedriskums, pretimnākšana un humora izjūta) un kā pēdējās īpašības tiek izvirzītas lietišķās (organizētība, čaklums un aktivitāte).

Anketā Nr.2 „Manas vērtības” jāsecina, ka skolēnu biežāk minētās vērtības ir mīlestība, attiecības, ģimene, draudzība un izpalīdzība. Vēl skolēni min tādas vērtības kā: veselība, mērķtiecība, atklātība, brīvība, godīgums, drosmē, patstāvība, labvēlība un cieņa. Diagrammā (skat. 2. diagramma) attēlots, cik skolēni pirmajās vietās ierindojuši biežāk minētās vērtības (mīlestību, attiecības, ģimeni, draudzību un izpalīdzību).

Skolēnu biežāk minēto vērtību diagramma

3.2. Klases raksturojums

Ogres ģimnāzijas 10. d klase – dabas zinību novirziena klase. Klasē ir 22 skolēni, no kuriem 10 ir meitenes un 12 ir zēni. No iepriekšējiem gadiem 11 skolēni ir palikuši kopā un tagad mācās 10. d klasē, pārējie 11 ir pienākuši klāt no citām klasēm.

Mācību darbs

Skolēni maz kavē mācību stundas, ne tikai latviešu valodu un literatūru, bet visas pārējās arī. Nav tādu skolēnu, kas kavētu regulāri, taču, ja kavē, tad galvenokārt kavēšana notiek tad, ja slimo, vai ir kādā konkursā, jo šī klase ir ļoti aktīva. Klasē mācību stundās regulāri tiek ievērota disciplīna, retu reizi ir troksnis vai skolēni nodarbojas ar blakus lietām. Mājas darbi tiek izpildīti samērā regulāri, jo, kā atzīst paši skolēni, ir priekšmeti, kuros mājas darbus vienkārši nedrīkst nepildīt, jo skolotāja katrā stundā tos pārbauda. Latviešu valodas un literatūras stundās jāatzīst, ka mājas darbi ne vienmēr ir izpildīti, jo aizbildinās ar to, ka citi priekšmeti ir svarīgāki, vai arī kādā no priekšmetiem ir paredzēts kontroldarbs. Skolēnu attieksme pret mācībām ir pozitīva, viņi ir čakli, aktīvi, radoši un nopietni pret darbu. Stundās spēj saņemties un mācību stunda ir produktīva – visi strādā, cenšas, pilda uzdevumus un ir aktīvi. Kopumā lielākā daļa skolēnu šajā klasē ir ļoti gudri un centīgi, taču bieži vien slinkums ņem virsroku. Arī ar nesekmību problēmu nav, ir daži skolēni, kuriem mācības sagādā grūtības, taču tas ir slinkuma pēc, taču, kad saņemamas, viss ir kārtībā. Mācību darbā viens otru atbalsta, nekad viens par otru nesmejas, bet, ja vajag palīdz mācību procesā.

Skolēnu pašdisciplīna

Skolēni klases žurnālā ir parakstījušies par disciplīnas ievērošanu skolā un tās teritorijā, un līdz šim problēmu nav bijis. Skolēni mācību stundas arī nekavē, vienīgi, ja pirms tam ir bijusi sporta stunda, vai arī iepriekšējā stundā ir aizkavējušies. Tiek ievēroti noteikumi klasē, skolā un ārpus tās. Jāatzīst, ka daļa skolēnu smēķē, taču to jau neviens nekontrolēs, katrs dara, kā vēlas.

Skolēniem ir arī savas tradīcijas. Jubilāru sveikšana gan vārda dienā, gan dzimšanas dienā. Septembrī ir arī sporta dienas 10. d klasei, kurās skolēni veic dažādas stafetes, uzdevumus un pēc tam apbalvo ne tikai uzvarētājus, bet arī visus pārējos par piedalīšanos šajās aktivitātēs. Šādās aktivitātēs skolēni parasti ir atvērti, piedalās ar prieku, jo netiek pārbaudīta viņu fiziskā sagatavotība, vairāk tā ir kā draudzības spēle.

Skolēni stundas laikā nekad neuzdrošinās kaut ko ēst un skaļi sarunāties, izrādot cieņu saviem klasesbiedriem un skolotājam.

Skolēnu intereses

No visas klases tikai seši klases skolēni neapmeklēja nekādus ārpusklases pulciņus, pārējie skolēni apmeklēja jaukto kori „Gājputni”, skolēnu pašpārvaldi, ģeogrāfu klubu, aerobiku, mākslas skolu, un dažādas dejas. Viens skolēns ļoti aktīvi ir iesaistījies ne tikai korī, bet ir arī Foto kluba "Ogre" biedrs, aktīvi darbojas arī Ogres rajona laikrakstā „Ogres Ziņas”, kur raksta dažādus rakstus par Ogres dzīvi.

Nevienam no skolēniem nav problēmu uzstāties auditorijas priekšā, ļoti labprāt rīko dažādus pasākumus un tos prezentē, pat mācību stundās skolēni parūpējas par to, lai katra stunda būtu citādāka, mācību procesu veidojot interesantu.

Visi 10. d klases skolēni atzīst, ka vēlētos mācīties autovadītāju kursus, kuru mācību laiks būtu pakārtots stundu sarakstam un netraucētu mācību procesu.

Klases oficiālā un neoficiālā struktūra

Klasē nav vērojami dažādi grupējumi, jo visi skolēni savā starpā ir vienlīdz draudzīgi, neviens no visiem nav kļuvis par līderi vai atstumts malā. Parasti klasēs ir novērots, ka vismaz kāds skolēns ir „pelēkais zvirbulis”, taču šajā klasē tā nav. Visi ir kā viena liela ģimene. Netiek iedalīti zēni un meitenes, visi savā starpā draudzējas, ir pozitīvi noskaņoti un viens otram palīdz mācību procesā. Protams, kā jebkurā klasē, arī šajā ir aktīvāki skolēni un mazāk aktīvi, var teikt pat kautrīgi.

Klases loma skolā

Skolēnu pašpārvalde Ogres ģimnāzijā pastāv jau vairākus mācību gadus. Tā veidota, lai būtu kā starpnieks starp skolotājiem un skolēniem, kā skolas sabiedriskās dzīves koordinators un organizators. Pašpārvaldē darbojas 7.-12. klašu skolēni. Tie ir aktīvistu, kuri vēlas pilnveidot savas organizatoriskās dotības, piedalīties skolas mācību un sabiedriskās dzīves attīstībā. Četras meitenes no klases darbojas skolas pašpārvaldē un arī galvenokārt organizē un sadala dažādus pasākumus. Organizē ekskursijas, vāc naudu dažādiem pasākumiem utt.

Secinājumi

10. d klasi darba autore raksturotu kā ļoti radošu un aktīvu klasi. Mācību stundas viņi mēģina padarīt interesantākas ar dažādu priekšnesumu palīdzību. Disciplīnas problēmu šajā klasē nav, visi skolēni draudzīgi kā viena liela ģimene un var droši teikt, ka klases kolektīvs ir saliedēts. Klases telpa vienmēr kārtīga, uz grīdas nekas nemētājas. Darbam ir viegli koncentrēties, jo skolēni skolotājam palīdz iejusties klasē ar draudzīgumu un sapratni, bieži

vien sakot, ka kļūdīties taču ir cilvēcīgi. Skolēni palīdz arī viens otram ar draudzīgu attieksmi klasē un vienam pret otru.

Prognozes, ieteikumi, priekšlikumi

Tā kā klase savā starpā ir draudzīga un viens otru ir pieņēmuši un sapratuši, jāsecina, ka arī pēc vidusskolas beigšanas skolēni paliks tikpat labi draugi un ik pa laikam satiksies viens ar otru, lai pārrunātu samilzušās problēmas vai vienkārši pavadītu laiku kopā, atceroties savus skolas gadus. Par šo klasi esmu vislabākajās domās, jo šo divu mēnešu laikā, kad vadīju viņiem latviešu valodas, literatūras stundas un audzināšanas stundas, viņi ir pierādījuši to, ka ir stiprs un noturīgs kolektīvs. Tādēļ novēlēt viņiem varētu vienmēr būt tik draudzīgiem, jo skolas gadi vienmēr paliks atmiņā.

3.3. 10. klases skolēnu vecumposma raksturojums

Jebkurā bērna attīstības vecumposmā svarīga ir vajadzību apmierināšana. 10. klasē mācās skolēni vecumā no 16. – 17. gadiem. Tikko kā ir beidzies pusaudžu vecums, un amerikāņu psihologs E. Eriksons šo periodu no 15. – 18. gadiem cilvēka dzīvē sauc par agrīno jaunības vecumu, jo tas ir laiks, kad jāapgūst no jauna identitāte – Es kā pieaugušais. „Šajā laikā pusaudzim ir jāapkopo viss pašam par sevi zināmais kā par dēlu/meitu, skolēnu, draugu utt., un jāapvieno tas viss vienā veselumā, jāapjēdz savs ES, jāprot to sasaistīt ar pagātni un projicēt nākotnē.” (32, 32. lpp.).

Šajā vecumā skolēniem svarīgs ir atbalsts, apliecināšanās, draudzība un saskarsme ar pretējo dzimumu, tāpēc A. Neiburgas stāstiem veltītajās stundās skolēni iepazīst un izvērtē ne tikai stāstu varoņu attieksmi pret vērtībām, bet arī to nozīmi savā dzīvē. Psihologs E. Eriksons uzskata, ka šajā vecumā katram pienāk brīdis, kad jāatbild uz jautājumiem, kas es esmu, kāda ir mana vieta dzīvē, kas es būšu? Tiek ietverts arī ideālais “Es”, kādam man vajadzētu būt, kas nozīmē to, ka notiek sevis salīdzināšana un vērtēšana ar citiem un sev vēlamiem tēliem. Taču jāpiebilst, ka pārāk augstu izvirzītā ideāla salīdzinājums var negatīvi ietekmēt pašvērtējumu: “Šīs attīstības stadijas krīze ir identitātes krīze. Pozitīvais jaunizveidojums ir stabila identitātes izjūta, skaidra izpratne – kas es esmu, kas un kāds es gribu būt. Negatīvais jaunizveidojums – neskaidra sevis apzināšanās. (21, 51. lpp.).

Pie atbildēm jaunieši nonāk ilgākos meklējumos, piemēram, meklējot savu dzīves skolotāju, cilvēku, kam gribētu līdzināties, tāpēc ar pozitīvu literāra darba paraugu ir iespējams sekmēt skolēna personības veidošanos.

Pozitīva identitāte ir saistīta ar augstu pašcieņas līmeni. Jaunietis, kurš nav noteicis savu profesionālo ceļu, nespēj justies pieaudzis. Meitenes pierāda savu briedumu ar pielūdzēju skaitu. Veidojas pasaules uzskats, notiek politiskās, reliģiskās piederības, profesijas izvēle, tiek risināti jautājumi par dzīves jēgu. Jaunieša uztverē aizvien vairāk parādās aprakstošas kategorijas, informācijas pēctecība, precīzāks notikumu vērtējums, vēlme precīzi izklāstīt vēlamo materiālu, veidot to pārliecinošu. Tomēr pašvērtējumu vēl joprojām spēcīgi ietekmē stereotipi priekšstati, kādam jābūt vīrietim vai sievietei, kuri radušies noteiktas vēsturiski veidojušās vides ietekmē. Svarīgi šajā vecumposmā ir veidot vērtību sistēmu, jo „*Vērtīborientācija palīdz izskaidrot, kā un kāpēc atsevišķas parādības atrod vietu konkrēta cilvēka vērtību sistēmā, arī konkrētā sabiedrībā.*” (32, 73. lpp.).

Skolēnu vērtību veidošanos ietekmē iedzimtība, ģimene, skola, sabiedrība. Ļoti būtiskas ir cilvēku savstarpējās attiecības, it īpaši mīlestība un draudzība. Vācu psihologs E. Šprangers, aprakstīdams jauniešu savstarpējās attiecības, norāda, ka: „*Mīlestībā un draudzībā tiek pievērsta uzmanība vērtību saturam, kas raksturīgs tuvāko draugu izpratnei, atbalstam vai kritikai.*” (32, 73. lpp.).

Literatūras skolotājam jācenšas ar literāru darbu palīdzēt skolēnam atklāt garīgo un materiālo vērtību nozīmību cilvēka dzīvē. Vērtību veidošana būtu jāatstāj katra cilvēka paša ziņā, jo nevienu ar varu nevar piespiest izvēlēties tās vērtības, kas pašam ir būtiskas un neatņemams. Skolotājam ar literāra darba palīdzību jārosina skolēnus apzināties savas vērtības, savas spējas, apzināties sevi kā personību.

3.4. A. Neiburgas stāstiem veltīto stundu metodiskās nostādnes un stundu plānojums

Pirms doties klasē, skolotājam rūpīgi jāpārdomā mācību saturs katrai stundai, jāpārdomā mācību vielas satura audzinošais aspekts, jāizvēlas dažādi interesanti materiāli par stundas tēmu, jā sagatavo uzskates un izdales materiāli, rūpīgi jāpārdomā, kādas mācību metodes un sadarbības veidi stundā tiks izmantoti.

Lai aktualizētu A. Neiburgas stāstos atrodamās vērtības, katrai stundai jāizvirza konkrēts, reāli sasniedzams mērķis, lai skolotāja un skolēna sadarbība būtu virzīta iecerētā mērķa sasniegšanai.

Mācību procesā skolotāja un skolēna sadarbībai jābūt vērstai uz kopēju rezultātu. Skolotāja uzdevums ir rosināt skolēnus izprast literatūras saistību ar citām mākslām, piemēram, mūziku, kino, teātri u. c., jo skolotājs ir starpnieks skolēna dialogā ar literāro darbu.

Katrai no metodēm ir sava loma mācību procesā. Mācību metožu izvēlē skolotājam ir jāsaprot, ko ar iecerēto metodi viņš grib panākt. Ja skolotājs vēlas, lai skolēni aktīvi iesaistītos mācību stundā, dalītos savā pieredzē, izteiktu savas domas un viedokli, attīstītu komunikācijas un sociālās prasmes, tad piemērotākās ir grupu darbs, diskusija un divdaļīgā dienasgrāmata. Taču, lai skolēni uzzinātu jaunu informāciju vai priekšstatu par kādu problēmu, skolotājam lietderīgi ir izmantot videoierakstus, audio ierakstus, vizualizēšanu un stāstījumu.

Skolotāja rīcībā ir daudzveidīgas literatūras mācību metodes un darba organizācijas formas:

- darbs grupās;
- diskusija;
- domu karte;
- dialogi;
- Venna diagramma;
- divdaļīgā dienasgrāmata;
- lomu spēles;
- individuālais darbs;
- pāru darbs;
- darbs ar tekstu;
- vizualizēšana;
- brīvais raksts.

Mācību metodes

Saka, ka visi ceļi ved uz Romu, bet ne visas metodes ļauj sasniegt vienu un to pašu mērķi. Mācību metode ir ceļš uz zināšanām, prasmju un iemaņu gūšanai, attieksmju veidošanai, sadarbībai un saziņai. Ceļš, jo grieķu vārds “*methodos*” burtiskā tulkojumā nozīmē – ceļš, pa kuru iet. Pedagoģiskajā literatūrā mācību metode definēta dažādi. Pēc pedagoga L. Žukova domām:” *Metode ir skolotāja un skolēnu savstarpēji saistītu sadarbības paņēmienu sistēma, kas vērsta uz izglītošanas, audzināšanas un uzdevumu risināšanas mācību procesu.*” (36, 233. lpp.).

Savukārt pedagogs V. Zelmenis uzskata, ka metode ir: „*Skolotāja un skolēna didaktiskās sadarbības paņēmienu sistēma skolēnu zināšanu, prasmju veidošanas un izziņas spēju attīstīšanai.*” (35, 152. lpp.).

Metodiskie paņēmieni

Dažkārt grūti atrast robežu, kas ir metode un kas metodiskais paņēmieni. Kurā situācijā, kurš no šiem jēdzieniem atbilstošāks? Viens un tas pats metodiskais paņēmieni var būt iekļauts vairākās metodēs, taču veikt metodes funkciju. Profesore Inta Māra Rubana grāmatā „Mācīties darot” raksta: „*Atšķirība starp metodi un paņēmienu ir diezgan nosacīta, jo viens un tas pats paņēmieni var tikt iekļauts vairākās metodēs. Turpretī metode nevar būt par sastāvdaļu citai metodei.*” (25, 43. lpp.).

Metode atsevišķos gadījumos saplūst ar darba formu, piemēram, grupu darbu. Vienai mācību organizācijas formai iespējams izvēlēties vairākas metodes, un otrādi – vienu un to pašu metodi var izmantot dažādām mācību organizācijas formām.

Darba organizācijas formas

Darba organizācijas formas tiek piemērotas atbilstoši stundas paredzētajam plānam un norisei. Jo daudzveidīgāk tiek organizēta stundas darbība, jo saistošāka un produktīvāka ir stunda. Tiek attīstītas dažādas skolēnu valodiskās darbības.

Pēc Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes asociētās profesores R. Andersones domām darba organizācijas formas ir :” *Sociāli nosacītas, jo tās nosaka skolotāja un skolēnu kopīgo darbību, individuālo un kolektīvo mācību attiecības, kā arī skolēnu izziņas darbības aktivitātes un skolotāja vadības pakāpi.*” (2, 11. lpp.).

Individuālais darbs

Katram skolēnam darbs jāveic neatkarīgi no citiem, balstoties uz savām zināšanām par konkrēto tēmu. Individuālā darba organizācijas laikā tiek sekmēta rakstīšanas prasme, kur būtiskas ir katra individuālā skolēna pieredze. Individuālajā darbā - skolēni veido prasmi organizēt savu laiku, prasmi vērtēt sevi, prasmi ievērot noteikumus un izteikt savas domas.

Pāru darbs

Skolēni strādā pāros, iemācās uz klausīt viens otru, diskutēt. Pāru darba organizācija sekmē skolēnu klausīšanos savos klasesbiedros. Tiek pilnveidota klausītāja kultūra, kas ir nepieciešama, lai mācītos cienīt cita cilvēka uzstāšanos.

Grupu darbs

Skolēni apgūst prasmi sadarboties kopīga mērķa sasniegšanai, spēju dalīties savās zināšanās ar citiem un prasmi izmantot citu pieredzi un zināšanas, prasmi aizstāvēt savus uzskatus un uz klausīt citu viedokļus, prasmi parādīt un aizstāvēt sava darba rezultātu.

Diskusija

Skolotājs vai paši skolēni izvēlas jautājumu vai tēmu, ar ko uzsākt diskusiju. Diskusijas plāna veidošana ir aktivitāte loģiskas domas secīguma attīstīšanai, tādēļ ir lietderīgi maksimāli iesaistīt tajā visus dalībniekus – skolotājs var izmantot dažādus paņēmienus, lai to nodrošinātu.

Diskusijas laikā skolēni:

- diskutē un uzklausa diskusijas dalībnieku viedokļus;
- pēc iespējas skaidri izsaka savas domas;
- ilustrē tās ar piemēriem;
- pamato un apsver savus spriedumus;
- meklē alternatīvas idejas;
- meklē izskaidrojumus;
- izdara secinājumus;
- pieņem pamatotu sava viedokļa kritiku;
- uzmanīgi klausās citu teiktajā;
- nepārtrauc citus runātājus;
- palīdz citiem formulēt domas.

Venna diagramma

Ja darbā nepieciešams salīdzināt divus literāros tēlus, notikumus, jēdzienus, tad visuzskatāmākā ir Venna diagramma: diagrammas centrā ieraksta salīdzināmo objektu kopīgo raksturojumu, labajā un kreisajā laukumā – atšķirīgo par katru objektu.

Divdaļīgā dienasgrāmata

Rosina skolēnu iejusties tekstā, pārdomāt to un veikt piezīmes, pamatojoties uz savu pieredzi. Lai izveidotu divdaļīgo dienasgrāmata, lapas vidū novelk vertikālu svītru, sadalot lapu divās ailēs: **vārds, frāze, citāts** un **komentāri**.

Kreisajā ailē skolēnam jāizraksta no teksta vārdi vai frāzes, kas atstāj uz viņu spēcīgu iespaidu, rosina pārdomas (varbūt tās atgādina kaut ko no paša pieredzes, varbūt samulsina vai pārsteidz). Šajā ailē var arī izvietot visu tekstu – tad skolēns vārdus un frāzes nevis izraksta, bet pasvītro.

Labajā ailē skolēns raksta savus komentārus – kāpēc viņš izrakstījis šo vārdu, frāzi, kādas asociācijas, pārdomas un atziņas tā izraisa.

Skolēni lasa izrakstītos vārdus un frāzes atbilstoši to secībai tekstā un savus komentārus par tiem. Ja vairāki skolēni izrakstījuši vienu un to pašu vārdu vai frāzi, vēlams dot vārdu katram. Skolotājs var uzdot papildjautājumus, kas izriet no skolēnu komentāriem. Lasīt tekstus, veidojot divdaļīgo dienasgrāmata, var arī mājās un pēc tam apspriest klasē.

Lomu spēle

Tiek sagatavots situācijas apraksts jeb spēles sižets un lomu apraksti. Iepriekš sagatavotu situācijas aprakstu nav, skolēni atdarina īstus notikumus. Viena no galvenajām lomu spēles priekšrocībām ir strādāšana grupās. Lomu spēlē neizbēgamas ir sarunas,, diskusijas, debates. Lomu spēli raksturo šādas iezīmes:

- mācīšanās notiek, izmantojot pieredzi;
- balstās uz reālām dzīves problēmām;
- noskaidro vērtības;
- noskaidro viedokļus;
- meklē risinājumus problēmām;
- māca plānot darbību;
- māca sadarboties grupā.

Domu karte

Ap centrālo jēdzienu, tēmu un problēmu viegli uztveramā veidā pierakstītas asociācijas, idejas vai informācija. Katrs izteiktais vārds rada asociācijas, jo katram cilvēkam asociācijas saistībā ar dzirdēto vārdu var būt dažādas, atbilstošas iepriekšējai pieredzei. Domu kartē var gan apkopot iegūto informāciju, gan pārskatāmi attēlot zināmo pirms jaunas tēmas uzsākšanas vai papildināt informāciju tēmas apguves laikā, gan uzskatāmā veidā atspoguļot savas idejas. Lapas centrā ieraksta tēmu un apvelk ap to apli. Tad veido atzarus, kas tēmu savieno ar apakštēmām. Šiem atzariem piezīmē zariņus, pie kuriem pieraksta atslēgas vārdus, kas saistās ar apakštēmu. Arī šīs saites var sazarot tālāk.

Darbs ar tekstu

Attīsta skolēnu prasmi atrast tekstā nepieciešamo informāciju. Skolotājs piedāvā skolēniem tekstu lasīšanai (atbilstoši viņu lasīšanas tehnikas līmenim) vai teksta audio ierakstu/videoierakstu. Skolēns atbilstoši mācību uzdevumam strādā ar tekstu, lai iegūtu nepieciešamo informāciju. Darbam ar tekstu pazīstami dažādi veidi: lasīšana lomās, prognozēšana, INSERT metode, jautājumu veidošana un uzdošana.

Dialogi

Izvēlas, lai dotu iespēju skolēniem apspriesties par idejām un saņemt atgriezenisko saiti. Dialogs nav vienkārši sarunāšanās, bet aktivitāte, virzīta uz atklājumu, jaunu izpratni, kas

veicina zināšanu apguvi, kā arī attīsta iecietību pret citu viedokli. Dialogs palīdz apspriest problēmas, izprast faktus, attīstīt idejas, rast risinājumus un veidot saskarsmes prasmes.

Brīvais raksts

Attīsta skolēnu prasmi rakstveidā īsi izteikt savas domas, izjūtas, pārdzīvojumus, viedokli. Skolotājs pirms kādas tēmas mācīšanas, tās apguves laikā vai pēc tēmas apguves piedāvā skolēniem ar to saistītu tematu, par kuru būs jāraksta. Ir svarīgi vienoties ar skolēniem par rakstīšanai atvēlēto laiku vai teksta apjomu, kā arī par to, vai teksts būs jānolasa pilnībā vai daļēji, jāiesniedz skolotājam vai paliks pašam autoram. Skolēni brīvi spriež par norādīto tematu un raksta to, ko zina, domā un izjūt. Stundā atkarībā no mācību mērķa skolēns var nolasīt visu uzrakstīto tekstu vai tikai tā daļu, piemēram, tikai skaistāko, pareizāko, būtiskāko teikumu, galveno domu, diskutablu apgalvojumu utt. (38); (25)

Vizualizēšana

Skolotājs vai skolēni izmanto vai izveido patstāvīgi dažādus simboliskus uzskates līdzekļus – domu kartes, shēmas, diagrammas, tabulas, fotoattēlus, plānus, kartes un zīmējumus u. c. (Simboliskie uzskates līdzekļi ir īstenības objektu attēli ar vārdu, simbolu un krāsu palīdzību.) Attīsta prasmi vizualizēt tekstu, kas palīdz izprast organismu uzbūvi, mijiedarbību. Dažādu organismu pazīmju sakārtošana tabulā palīdz salīdzināt dzīvās būtnes, atrast kopīgo vai atšķirīgo. Shēmās uzskatāmi var parādīt dzīvo būtņu dzīves ciklus.

3.5. Stundu cikla vispārējs raksturojums

Pavisam kopā par rakstnieci A. Neiburgu ir īstenotas 6 stundas. Pirmajā stundā skolotāja iepazīstina skolēnus ar rakstnieces personību un daiļradi, bet nākamajās stundās ar stāstos „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, „Elīna ir laimīga” un „Melnais caurums” atklātajām vērtībām, kurās, iepazīstot stāstu galveno varoņu attieksmi pret dažādām vērtībām, skolēni izvērtē to nozīmi savā dzīvē. Literatūras stundās minētajos stāstos tiek aktualizētas tādas vērtības kā: savstarpējās attiecības, ģimene, bērnība, līdzietība un cilvēcība.

Šajā vecumā skolēniem svarīgs ir atbalsts, apliecināšanās, draudzība un saskarsme ar pretējo dzimumu, tāpēc A. Neiburgas stāstiem veltītajās stundās skolēni iepazīst un izvērtē ne tikai stāstu varoņu attieksmi pret vērtībām, bet arī to nozīmi savā dzīvē, tāpēc stundas tiek veidotas atbilstoši vecumposma specifikai.

Literatūras stundās skolēni ne tikai iepazīstas ar A. Neiburgas daiļradi, bet arī paši tiek rosināti pievērsties jaunradei, rakstot miniatūru vai dzejoli par savu bērnību, kā arī rakstot vēstuli kādam no stāstu varoņiem.

Ļoti svarīgi ir skolēnus emocionāli noskaņot daiļdarba uztverei, tāpēc klasē jārada rosinoša atmosfēra. Stundā par bērnības tēlojumu stāstā „Spīdēja saule” skolēni klausās mierīgu mūziku un vēro sveces liesmu, ļaujoties radošajām izpausmēm.

Stundās skolotāja meklē jaunas idejas, mācību metodes un darba organizācijas formas, lai skolēniem būtu iespēja radoši izpausties. Skolotāja piedāvā diskusijas, Venna diagrammu, domu karti, brīvo rakstu u.c. metodes.

Iepazīstot A. Neiburgas stāstus „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, „Elīna ir laimīga” un „Melnais caurums”, tiek attīstīta skolēna garīgā un emocionālā pasaule, jo pēc Branela universitātes pedagoga Roberta Fišera domām „*Ikviens bērns piedzimst ar radošām spējām, taču mūsu pienākums ir nodrošināt klimatu, kas sniegtu atbalstu bērna radošajiem pūliņiem.*” (9, 52. lpp.).

Literatūras stundas ir veidotas tā, lai visas savā starpā būtu saistītas, jo pēdējā stunda ir kopsavilkums visām iepriekšējām stundām kopā.

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Mācību metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas	Stundas gaitas galvenie posmi	Paredzamais rezultāts	Vērtēšana	Mācību līdzekļi, mācību materiāli
1. A. Neiburgas personība un daiļrade	<u>Mērķis:</u> Iepazīstināt skolēnus ar A. Neiburgas personību un daiļradi. <u>Uzdevumi:</u> 1) skolotāja iepazīstina skolēnus ar rakstnieces biogrāfiju un daiļradi; 2) parādīt skolēniem A. Neiburgas bildi un stāstu krājumus; 3) veicināt skolēnus klausīties, uzdot jautājumus un pierakstīt, viņuprāt, būtiskāko par A. Neiburgu.	• frontālais darbs; • mācību dialogs; • stāstījums; • jautājumi; • vizualizēšana.	• skolotāja parāda skolēniem A. Neiburgas bildi un jautā, vai zina, kas ir šī sieviete; • skolotāja iepazīstina skolēnus ar A. Neiburgas biogrāfiju un daiļradi; • skolēniem parāda rakstnieces stāstu krājumus.	Skolēni ir iepazīlušies ar A. Neiburgas personību un daiļradi	Skolēni netiek vērtēti.	1. Rakstnieces portrets; 2. Stāstu krājums „Izbāzti putni un putni būros”; 3. „Stāsts par Tili un Suņu vīru”; 4. Stāstu krājums „Stum stum”. 5. H. Hāgens, M. Runguli, Ž. Frīnss, A. Neiburga. ” Pāri pār tiltu”. Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Mācību metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas	Stundas gaitas galvenie posmi	Paredzamais rezultāts	Vērtēšana	Mācību līdzekļi, mācību materiāli
2. Bērības tēlojums A. Neiburgas stāstā „Spīdēja saule”.	<u>Mērķis:</u> Rosināt skolēnus atcerēties savu bērību, lasot A. Neiburgas stāstu „Spīdēja saule”. <u>Uzdevumi:</u> 1) sekmēt skolēna emocionālo attīstību, lasot A. Neiburgas stāstu „Spīdēja saule”, meklējot vērtības šajā stāstā; 2) rosināt skolēnus paust savu attieksmi pret literāro darbu kā dzīves īstenības atspoguļotāju; 3) rosināt skolēnus paust savas sajūtas un atmiņas rakstiski dzejolī vai miniatūrā.	• individuālais darbs; • jautājumi; • frontālais darbs; • brīvais raksts; • darbs ar tekstu; • domu karte.	• skolēni veido asociācijas ar vārdu „laiks”; • skolotāja izvirza jautājumus par stāstu; • skolēni, klausoties mūziku un vērojot sveces liesmu, raksta dzejoli vai miniatūru par savu bērību.	Skolēni novērtē savu bērību, lasot A. Neiburgas stāstu „Spīdēja saule”.	1. Skolēns sniedz īsu pašvērtējumu stundas beigās, atbildot uz jautājumiem: kas izdevās? kas neizdevās? kas sagādāja grūtības? kas patika? kas nepatika, kāpēc? 2. Darbs mācību stundā tiks vērtēts ar plusiņiem, tie skolēni, kuri būs aktīvi strādājuši stundā, saņems plusiņu, un tā tiks vērtētas vairākas stundas. Līdz tiks izlikta atzīme. Tie skolēni, kuri nebūs stundā aktīvi darbojušies, netiks vērtēti ar minusiņu. Vienkārši stundu laikā būs iespējams nopelnīt labu atzīmi.	1. Neiburga stāstu krājums ”Izbāzti putni un putni būros”. 1988. gads; 2. Mūzikas disks - Enjoy Ņūr Relaxation „Dreams of Harmony”; 3. Svece.

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Mācību metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas	Stundas gaitas galvenie posmi	Paredzamais rezultāts	Vērtēšana	Mācību līdzekļi, mācību materiāli
3. Cilvēku savstarpējās attiecības A. Neiburgas stāstā „Eļņa ir laimīga”.	<u>Mērķis:</u> Rosināt skolēnus interpretēt un analizēt savstarpējās attiecības A. Neiburgas stāstā “Eļņa ir laimīga”. <u>Uzdevumi:</u> 1) attīstīt skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi; 2) veicināt skolēnu saziņas kultūras pilnveidi: prasmi stāstīt, klausīties un ieklausīties citos, izteikt un pamatot savu viedokli; 3) rosināt skolēnus iejusties stāsta galvenās varones jūtās.	• individuālie uzdevumi; • pāru uzdevumi; • frontālais; • diskusija; • kubs; • ideju karte; • jautājumi; • dubultā dienasgrāmata.	• skolēni pierakstu klādēs zīmē divas ideju kartes vienu otrai blakus. Vienā ideju kartē raksta, kādi dzīves notikumi, cilvēki ir ietekmējuši tavu personības veidošanos, otrā ideju kartē, kas ir ietekmējis Eļņa per-sonības veidošanos?; • skolēni veido dubulto dienas-grāmatu - vārds vai frāze, kura raksturo Eļņas un Žurkas savstarpējās attiecības un skolēna komentārs, kāpēc to pierakstīji, kādas asociācijas tevī tas izraisīja; • pilda tabulu „Kubs”.	Skolēni interpretē un analizē savstarpējās attiecības A. Neiburgas stāstā “Eļņa ir laimīga”.	1. Skolēns sniedz īsu pašvērtējumu stundas beigās, atbildot uz jautājumiem: kas izdevās, kas neizdevās, kas sagādāja grūtības. 2. Darbs mācību stundā netiks vērtēts ar atzīmi, bet gan tikai ar uzslavām.	A. Neiburga stāstu krājums “Izbāzti putni un putni būros” - 1988. gads.

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Mācību metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas	Stundas gaitas galvenie posmi	Paredzamais rezultāts	Vērtēšana	Mācību līdzekļi, mācību materiāli
4. Līdzcievības un cilvēcības trūkums pieaugušo pasaulē A.Neiburgas „Stāstā par Tili un Suņu vīru”.	<u>Mērķis:</u> Rosināt skolēnus paust savu attieksmi pret literārajā darbā tēloto – notikumiem, cilvēku attiecībām, dvēseles dzīves atklāsmi. <u>Uzdevumi:</u> 1) veicināt izpratni par stāsta noskaņu, tēlu attiecībām, tēlu atklāsmi iekšējos monologos; 2) veicināt skolēnu saziņas kultūras pilnveidi: prasmi stāstīt, klausīties un ieklausīties citos, izteikt un pamatot savu viedokli; 3) rosināt skolēnus iejusties stāsta varoņu jūtas, dzīvī un ikdienā.	• individuālie uzdevumi; • diskusija; • pāru darbs; • grupu darbs; • frontālais; • jautājumi; • vizualizēšana; • Venna diagramma.	• skolēni raksta pierakstu kladēs, ko atceras par šo stāstu no 6. klases un kas bija aizmirsisies; • skolēni pilda Venna diagrammu, salīdzinot stāstā ietvertos tēlus; • grupu darbs (viena grupa, kā stāstā tiek atklāta līdzcievība kā vērtība un otra grupa – cilvēcība kā vērtība).	Skolēni pauž savu attieksmi pret literārajā darbā tēloto – notikumiem, cilvēku attiecībām, dvēseles dzīves atklāsmi.	Pasvērtējuma karte. Skolēns veic ierakstus lapā, tajā izsaka savas izjūtas un iespaidus, novērtē savu veikumu.	1. A. Neiburga „Stāsts par Tili un Suņu vīru” – 1991. gads; 2. TV videofilmas fragmentu skatīšanās.

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Mācību metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas	Stundas gaitas galvenie posmi	Paredzamais rezultāts	Vērtēšana	Mācību līdzekļi, mācību materiāli
5. Ģimenes modelis A. Neiburgas stāstā „Melns caurums”.	<u>Mērķis:</u> Rosināt skolēnus paust savu attieksmi par stāstā tēlotajiem notikumiem, ģimenes vērtībām un savstarpējām attiecībām. <u>Uzdevumi:</u> 1) veicināt skolēnu saziņas kultūras pilnveidi: prasmi stāstīt, klausīties un ieklausīties citos, izteikt un pamatot savu viedokli; 2) rosināt skolēnus apzināties literārā darba ietvertās vērtības, balsoties uz savu piedzīvoto un pārdzīvoto; 3) rosināt skolēnus novērtēt ģimeni kā vērtību.	• individuālie uzdevumi; • līnijdiskusija; • pāru darbs; • jautājumi; • dialogs.	• jautājumu izvirzīšana par stāstu; • pāru darbs(iejusties vienā no stāsta varoņiem un veidot dialogu ar blakussēdētāju par ģimeni kā vērtību; • līnijdiskusija (piekrtī vai nepiekrīt tam, ka kaut kas mainīsies šajā ģimenē.	Skolēni pauž savu attieksmi par stāstā tēlotajiem notikumiem, ģimenes vērtībām un savstarpējām attiecībām.	1. Skolēns sniedz īsu pašvērtējumu stundas beigās, atbildot uz jautājumiem: kas izdevās? kas neizdevās? kas sagādāja grūtības? 2. Darbs mācību stundā netiks vērtēts ar atzīmi, bet gan tikai ar uzslavām.	H. Hāgens, M. Rungulis, Ž. Frīnss, A. Neiburga. ” Pāri pārtiltu”. Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti.

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Mācību metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas	Stundas gaitas galvenie posmi	Paredzamais rezultāts	Vērtēšana	Mācību līdzekļi, mācību materiāli
6. Vērtību aktualizācijas iespējas A. Neiburga stāstos: „Eīma ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tili un Suņu vīru”, un „Melns caurums”.	<u>Mērķis:</u> Rosināt skolēnus pārdomāt cilvēka jūtu pasauli, izvērtēt stāstu galveno varoņu rīcību dažādās situācijās. <u>Uzdevumi:</u> 1) rosināt skolēnus paust savu attieksmi pret literārajā darbā tēloto-notikumiem, cilvēku attiecībām, varoņu pārdzīvojumiem; 2) veicināt izpratni par stāsta noskaņu, varoņu attiecībām, tēlu atklāsmi iekšējos monologos; 3) veicināt skolēnu saziņas kultūras pilnveidi: prasmi stāstīt, klausīties un ieklausīties citos, izteikt un pamatot savu viedokli.	• individuālie uzdevumi; • diskusija; • frontālais darbs; • jautājumi; • dubultā dienasgrāmata.	• dubultā dienasgrāmata – fakti un emociju tabula. Svarīgākie fakti no stāstiem(izsaka savas emocijas par tiem); • skolēni veido divas vērtību piramīdas – savu un kādu no stāstu varoņu vērtību piramīdu; • raksta vēstuli kādam no stāstu varoņiem, īpaši aktualizējot cilvēciskās vērtības varoņa dzīvē.	Skolēni pārdomā cilvēka jūtu pasauli, izvērtēt stāstu galveno varoņu rīcību dažādās situācijās.	Pašvērtējuma karte. Skolēns veic ierakstus lapā, tajā izsaka savas izjūtas un iespaidus, novērtē savu veikumu.	1.H. Hāgens, M. Rungulis, Ž. Frīnss, A. Neiburga. Pāri pār tiltu. Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti; 2.Neiburga „Stāsts par Tili un Suņu vīru” – 1991. gads; 3.Neiburga „Izbāzti putni un putni būros” – 1988. gads.

4. SKOLOTĀJA UN SKOLĒNA SADARBĪBAS NORISE A. NEIBURGAS STĀSTOS VELTĪTAJĀS LITERATŪRAS STUNDĀS

1. stunda

Stundas temats: A. Neiburgas personība un viņas daiļrade.

Stundas mērķis: Iepazīstināt skolēnus ar rakstnieces A. Neiburgas personību un viņas daiļradi.

Stundas sākumā skolotāja sasveicinās ar klasi un skolēniem parāda A. Neiburgas portretu un jautā, vai kāds zina, kas ir šī sieviete? Lai gan skolēni A. Neiburgas „Stāstu par Tilli un Suņu vīru” lasījuši sestajā klasē, nezina, ka attēlā redzamā sieviete ir jau lasītās grāmatas autore. Skolēni sauc dažādas rakstnieces, kas sastopamas latviešu literatūrā, taču A. Neiburgas vārdu neviens nepiemin. Kad skolotāja, nesaņemot pareizo atbildi pasaka priekšā, ka tā ir A. Neiburga, slavenās bērnu grāmatas „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” autore, daļa skolēnu izbrīnā iesaucas, ka šo stāstu esot lasījuši pamatskolā un arī filmu esot skatījušies, taču neesot zinājuši, kā izskatās grāmatas autore.

Daži skolēni ir nesaprašanā un jautā, kāpēc vēlreiz būs jālasa „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, ja tā ir bērnu grāmata, kuru lasīja jau pamatskolā. Taču skolotāja paskaidro, ka katrs literārs darbs ir īpašs ar to, ka katrā vecumā mums ir atšķirīga vērtību uztvere un izpratne.

Skolotāja katram skolēnam izdala A. Neiburgas nokopētu fotogrāfiju 3x4 cm un lūdz kladēs uzrakstīt virsrakstu Andra Neiburga un blakus ielīmēt rakstnieces bildi.

Skolotājā stāsta skolēniem par A. Neiburgas biogrāfiju un daiļradi un lūdz svarīgāko pierakstīt kladēs.

- Rakstniece Andra Neiburga ir dzimusi 1957. gada 16. janvārī Latvijas galvaspilsētā – Rīgā. Dzimusi krāsotāja un medicīnas māsas ģimenē.
- Deviņus gadus (1964 – 1973) mācījusies Rīgas 5. vidusskolā, 1977. gadā beigusi Rīgas lietišķās mākslas vidusskolu. Pēcāk strādājusi par mākslinieci – noformētāju.
- 1988. gadā rakstniece izdod savu pirmo stāstu krājumu “Izbāzti putni un putni būros”, kurā apkopotie darbi liecina par prasmi vērīgi un dziļi ielūkoties cilvēku dvēselēs – gan savu vienaudžu, gan vecāko gadagājumu ļaužu pretrunīgajos pārdzīvojumos.
- 1991. gadā A. Neiburga saraksta grāmatu bērniem “Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, par kuru rakstniece iegūst Pastariņa prēmiju (1993). Tas ir smeldzīgs stāsts par mazas meitenes un veca vīra draudzību.

- 2004. gadā rakstniece sarakstīja stāstu krājumu “Stum, stum”, par ko viņa arī saņēma Gada balvu.
- Neiburgas stāsti tulkoti daudzās valodās: angļu, vācu, franču, dāņu, krievu, baltkrievu, ukraiņu, igauņu un lietuviešu.
- Pēc LVMA Rūpnieciskās mākslas nodaļas beigšanas (1986) vienu gadu strādājusi žurnāla “Avots” par māksliniecisko redaktori (1986 – 1987).
- Bijusi Rakstnieku Savienības referente konsultante un Latvijas Jauno literātu apvienības vadītāja divus gadus (1987 – 1989),
- Kā arī no 1990. līdz 1992. gadam žurnāla “Karogs” redkolēģijas locekle un no 1991. līdz 1993. gadam – māksliniece.
- No 1993. strādā SIA “Ludvigs Neiburgs”.
- Rakstnieku savienības biedre no 1989. gada.
- 1985. gada pavasarī A. Neiburga piedalās Mirdzas Ķempes jauno autoru seminārā. Un itin drīz no tās reizes stāsts “Spīdēja saule” tika iespiests laikrakstā “Literatūra un Māksla” (22.03.1985.), kas kļūst arī par viņas pirmo publikāciju presē.

Skolotāja parāda skolēniem stāstu krājumus „Izbāzti putni un putni būros”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” un „Stum stum” un izstāsta turpmāko stundu tematus, kā arī piebilst, ka vienā no stundām skatīsies videofilmas „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” fragmentus, lai skolēniem būtu dota iespēja ielūkoties mazās Tilles domās, izjūtās, pārdzīvojumos, līdz ar to sekot līdzī mazās meitenes personības tapšanai.

Skolotāja atklāj, ka stāstos "Stāsts par Tilli un Suņu vīru", "Elīna ir laimīga", "Spīdēja saule" un "Melnais caurums" rakstniece runā par cilvēciskajām vērtībām katra cilvēka dzīvē – par bērību, kas daļai no mums asociējas ar laimīgām dienām, par ģimeni, cik tā ir svarīga un par savstarpējām attiecībām. Rakstniece no visiem aspektiem aplūkot tās, parādīdama maksimāli spilgtāk, cik daudz un dažādu iemeslu dēļ tās ir nozīmīgas ikkatra cilvēka dzīvē.

Stundas beigās skolotāja izdala nokopētu A. Neiburgas stāstu „Spīdēja saule”, kas katram skolēnam mājās ir jāizlasa, jo nākamajā stundā runās par bērības tēlojumu šajā darbā.

2. stunda

Stundas temats: Bērnības tēlojums A. Neiburgas stāstā „Spīdēja saule”.

Stundas mērķis: Rosināt skolēnus atcerēties savu bērnību, lasot A. Neiburgas stāstu „Spīdēja saule”.

Stundas sākumā skolotāja atgādina, ka šajā stundā tiks runāts par A. Neiburgas stāstu „Spīdēja saule”. Skolēni mājās ir izlasījuši stāstu un stundā runā gan par stāsta galvenās varones bērnības izjūtām, gan par savu bērnību.

Stundas ierosināšanai skolotāja īsumā pastāsta, ka A. Neiburgas stāsts „Spīdēja saule” ir par pašas autorei saulaino bērnību. Stāsts ir atgādinājums ikvienam par melīgo pasauli, kurā dzīvojam, atgādinājums, ka bērnība mums tikai viena ir dota, kas ir viens no skaistākajiem un vērtīgākajiem laikiem katra cilvēka dzīvē. Skolotāja nolasa spilgtāko citātu no stāsta:

“Es esmu bērns, es atkal esmu mājās. Vēl vienas durvis man ir palikušas neatvērtas – durvis uz manu istabiņu. Klusi, lai nepamodinātu gulošos, es tās atveru.” (20, 34. lpp.).

Skolotāja uzdod nākamo uzdevumu, izdalot katram skolēnam krāsainu lapiņu, uz kuras katram skolēnam ir jāuzraksta trīs asociācijas par vārdu „laiks”. Izvēlētais vārds „laiks” ir tāpēc, ka bērnības pavadītais laiks ir vērtība katra cilvēka dzīvē. Pēc tam katrs skolēns pa vienam nāk pie tāfeles un piestiprina savu lapiņu, nolasa klasesbiedriem savas asociācijas un pastāsta, kāpēc tieši šie vārdi asociējas ar vārdu „laiks”. Kad visi lapiņas salīmējuši un pastāstījuši par savām asociācijām, visi kopā apspriež, kas ir tās lietas, kas visiem skolēniem ir kopīgas, kas asociējas ar vārdu „laiks”, kāpēc? Cik vērtīgs laiks ir katra cilvēka dzīvē un kāpēc?

Interesantākās asociācijas no skolēnu darbiem ir:

- taureņu deja;
- bērnības smiekli;
- ilgā gulēšana no rītiem, jo nav jāsteidzas uz skolu;
- eņģeļa spārna pieskāriens;
- dvēseles atklāsme agros pavasara rītos;
- vēja glāsts;
- u.c.

Jautājumu izvirzīšana:

1. Kā jūs domājat, kāpēc A. Neiburga savam stāstam ir devusi nosaukumu „Spīdēja saule”?

2. Atsauciet savu bērnību atmiņā un sasaistiet to ar A. Neiburgas varones bērnības izjūtām.
3. Izrakstiet no stāsta, jūsuprāt, spilgtākās gleznas (redzes, dzirdes un ožas), kas īpaši raksturo mazās meitenes bērnību, cilvēkus, apkārtni, kur viņa dzīvo?
4. Kuri vēl latviešu rakstnieki ir rakstījuši bērnības atmiņu tēlojumus?

Kad jautājumi ir izrunāti, skolotāja pāriet pie pēdējā darba.

Skolēniem tiek atskaņota nomierinoša un relaksējoša mūzika: *Enjoy Your Relaxation „Dreams of Harmony”* un iedegta svece. Skolēnu uzdevums ir ieklausīties mūzikā un sevī, vērot sveces liesmu un uzrakstīt dzejoli vai miniatūru par savu bērnību, par vērtībām, kādas saistās ar šo īpašo laiku. Tas var būt kāds spilgts notikums, kas īpaši palicis atmiņā, vai līdzīgi kā A. Neiburga aprakstīt sīkās detaļās, kādas lietas no savas bērnības, kas šķiet svarīgi un nozīmīgi. Pilnīgi brīva izvēle, bez jebkādiem ierobežojumiem. Skolēni drīkst rakstīt līdz stundas beigām un nākamajā stundā dalīties iespaidos ar saviem klasesbiedriem par to, kā jutās, rakstot šo darbiņu par savu bērnību. Ja skolēni vēlēties, varēs klasesbiedriem nolasīt skaļi.

Stundas beigās katrs skolēns sniedz īsu pašvērtējumu, atbildot uz jautājumiem:

- Kas izdevās?
- Kas neizdevās?
- Kas sagādāja grūtības?
- Kas šajā stundā visvairāk patika?;
- Kas nepatika, kāpēc?

Stundas beigās skolotāja vēl atgādina, ka nākamajā stundā runās par cilvēku savstarpējām attiecībām A. Neiburgas stāstā „Elīna ir laimīga”, tādēļ mājās lūdz skolēnus padomāt, kā autore atklāj Elīnas un Žurkas savstarpējās attiecības, cik vērtīgas tās ir cilvēka dzīvē, kāpēc?

3. stunda

Stundas temats: Cilvēku savstarpējās attiecības A. Neiburgas stāstā „Elīna ir laimīga”.

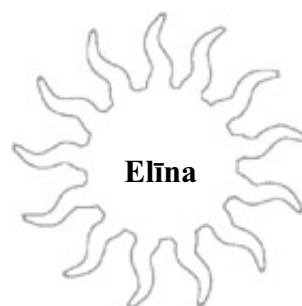
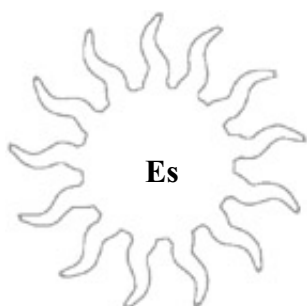
Stundas mērķis: Rosināt skolēnus interpretēt un analizēt savstarpējās attiecības A. Neiburgas stāstā “ Elīna ir laimīga”.

Skolēni mājās jau ir izlasījuši A. Neiburgas stāstu „Elīna ir laimīga” un mājas darbs bija pārdomāt izlasīto stāstu, kāda ir šī stāsta galvenā problēma un kā A. Neiburga stāstā attēlo

Elīnas un Žurkas savstarpējās attiecības. Cik vērtīgas tās ir stāsta varoņiem un katra cilvēka dzīvē?

Stundas sākumā skolotāja ierosina skolēnus turpmākajam stundas darbam un lūdz pierakstu kladēs uzzīmēt divas ideju kartes vienu otrai blakus. Vienā ideju kartē uzrakstīt, kādi dzīves notikumi un cilvēki ir ietekmējuši tavu personības veidošanos? Un otrā ideju kartē, kas, jūsuprāt, ir ietekmējis stāsta galvenās varones Elīna personības veidošanos? Kādas vērtības ir ietekmējušas Elīnas un tavu personīgo dzīvi?

Skolēniem ir dots laiks, lai aizpildītu ideju kartes, bet pēc tam kopā ar klasesbiedriem un skolotāju pārrunātu.

Skolotāja rosina skolēnus uzzīmēt Elīnas dzīves ceļu un aprakstīt zīmējumu.

- Kādas līnijas to veidos?
- Kādas krāsas jūs izvēlēšaties?

Nākamajā uzdevumā skolotāja rosina skolēnus veidot dubulto dienasgrāmatu. Kreisajā pusē ieraksti vārdu vai frāzi, kura raksturo Elīnas un Žurkas savstarpējās attiecības, bet labajā pusē tavs komentārs, kāpēc to pierakstīji, kādas asociācijas tevī tas izraisīja. Skolēni analizē situāciju, veido dubulto dienasgrāmatu, cenšas rast atbildes, veicinot loģisko domāšanu.

Individuālais darbs ieteicams jautājumiem, kuru mērķis ir rast un/vai nostiprināt personīgo pieeju jau esošajām zināšanām. Tiek sekmēta radošā rakstīšanas prasme, kur būtiskas ir katra individuālā skolēna uzjūtas un asociācijas. Šajā stundā, individuālo darbu veicot, skolēni iedziļinās katra varoņa domās un sajūtās, kā arī saprot paši sevi, kāpēc es esmu izrakstījis tieši to frāzi, kādu iespaidu tas uz mani ir atstājis un kāpēc? Skolotāja pārlicinās, ka skolēniem viss ir skaidrs un novēl veiksmi darbā.

Vārds, frāze	Komentārs

Kad paredzētais laiks ir pagājis, skolotāja izsauc dažus skolēnus atbildēt, bet pārējie skolēni papildina savas tabulas, ja ir kas atšķirīgs.

Skolotāja iepazīstina skolēnus ar nākamo uzdevumu, kas ir cieši saistīts ar iepriekšējiem diviem, kurus skolēni pildīja.

Katram skolēnam tiek izdalīta tabula „Kubs”. Līdz stundas beigām tā ir jāizpilda. Kad „Kubs” ir izdalīts, skolotāja vaicā, vai skolēniem viss ir skaidrs un saprotams? Šis uzdevums palīdzēs skolēniem nostiprina savas zināšanas par izlasīto stāstu un iedziļināties varoņu vērtību izpratnē.

Nr.p.k	Jautājums	Tavas atbildes, kas pierādītas ar citātiem no stāsta
1.	Kas? Stāsta galvenie varoņi, īsi apraksti tos.	
2.	Kā? Autore stāstā atspoguļo cilvēku savstarpējās attiecības.	
3.	Kam? A. Neiburga ir veltījusi savu stāstu „Elīna ir laimīga”	
4.	Ko? Tu saskati kā problēmas šajā stāstā. Analizē tās.	
5.	Ar ko? Elīna iemanto Žurkas sirdi? Kā tas ir mūsdienās?	
6.	Kur? Norisinās stāsta darbība, cik ilgs laika periods ir apskatīts stāstā (pārliecini vai atrunā par to)	

Kad visi skolēni ir pabeiguši tabulas, kopīgi pārrunā kopīgo un atšķirīgo, stundas beigās tabulas iesniedz skolotājam.

Mājās skolēniem jāuzraksta, kādas atziņas tu guvi, izlasot šo stāstu? Padomā, kāpēc tu ieteiktu draugam izlasīt šo stāstu? Mājas darbs stundas beigās noteikti tiek uzdots, lai skolēns vēlreiz pārdomātu stundā veikto un aktualizētu galvenās atziņas, kādas ieguvis, izlasot stāstu.

Stundas beigās katrs skolēns sniedz īsu pašvērtējumu, atbildot uz jautājumiem: kas izdevās?, kas neizdevās?, kas sagādāja grūtības?

Pašvērtējums palīdzēs skolēniem izvērtēt sevi, savu īpašību un savu darbību, apzinoties savas kļūdas un neveiksmes. Pašvērtējumā veidojas atgriezeniskā saite, kas ļauj koriģēt mācību procesu. Skolēniem, pārdomājot un analizējot savu veikumu, rodas vēlme pilnveidoties.

Stundai beidzoties, skolotāja izklāsta galvenos secinājumus un atgādina, ka nākamajā stundā runās par A. Neiburgas „Stāstu par Tilli un Suņu vīru” un skatīsies videofilmas fragmentus.

4. stunda

Stundas temats: Līdzcietības un cilvēcības trūkums pieaugušo pasaulē A. Neiburgas „Stāstā par Tilli un Suņu vīru”.

Stundas mērķis: Rosināt skolēnus paust savu attieksmi pret literārajā darbā tēloto – notikumiem, cilvēku attiecībām, dvēseles dzīves atklāsmi.

Skolotāja stundas ievirzīšanai atgādina, ka iepriekšējā stundā runāja par A. Neiburgas stāstu „Elīna ir laimīga”, bet šajā stundā turpina runāt par „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, kurā arī ir runa par savstarpējām attiecībām, tikai pavisam citā kontekstā. “Stāstā par Tilli un Suņu vīru” vientulības problēma ir skaidri pateikta – Suņu vīrs ir vientuļš, mazā Tille ir vientuļa, jo ir palikusi viena plašajā pasaulē, bet stāstā “Elīna ir laimīga” vientulība tiek atstāta otrajā plānā, izceļot tēlu dažādas darbības, kas liecina par to, ka viņa ir vientuļa. „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” ir par to, kā māca dzīvot dzīve, nevis vecāki, jo tādu vairs nav. Par sāpēm un skumjām, par bailēm palikt vienai, no bailēm pazaudēt vienīgo, kas viņai ir – un tā ir māmiņa.

Skolotāja jautā skolēniem, vai kāds zina, kāpēc šo stāstu vidusskolā vēlreiz lasīs, ja to ir lasījuši jau pamatskolā.

Skolotāja iedrošina skolēnus un rosina katram savā pierakstu kladē uzrakstīt, ko jūs atcerējāties par šo stāstu, kad lasījāt to 6. klasē līdz šim brīdim, kad izlasījāt to pēc vairākiem gadiem? Veidojiet kladēs tabulu: kreisajā pusē to, ko atcerējāties, bet labajā pusē, ko bijāt pavisam piemirsuši, taču, pārlasot stāstu, atcerējāties. Uzdevums rosina skolēnus prast saskatīt vērtības, kādas tās bija pamatskolā un kādas tās ir izveidojušās tagad. Skolotāja pārjautā skolēniem, vai uzdevums ir skaidrs un novēl veiksmi darbā.

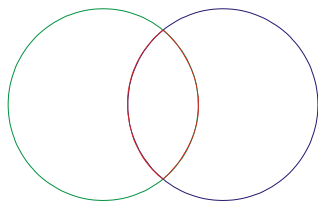
Skolotāja pa to laiku uzzīmē uz tāfeles tabulu, lai skolēni, kad pabeidz pildīt savas tabulas, var kopīgi to aizpildīt. Kad dotais laiks ir pagājis, skolotāja izsauc pie tāfeles vairākus skolēnus, lai aizpilda tabulu. Pēc tam kopīgi pārrunā, kas ir tās lietas, kas skolēniem palikušas vislabāk atmiņā, kāpēc?

Jautājumu izvirzīšana:

- 1) Kāda ir sajūta, lasot šo stāstu, kas bija jālasa jums, vēl maziem esot?
- 2) Kādas pamatvērtības saskatāt stāstā citādākas, nekā šķita toreiz?

Skolēni skatās filmas fragmentus, jo, lasot stāsta fragmentus un noskatoties filmas fragmentus, skolēniem ir dota iespēja ielūkoties mazās Tilles domās, izjūtās, pārdzīvojumos, līdz ar to sekot mazā cilvēka bērna personības tapšanai. Kad filmas fragmenti ir noskatīti un

pārrunāti, tiek piedāvāts nākamais uzdevums – ar Venna diagrammas palīdzību ar blakussēdētāju salīdzināt stāstā ietvertos tēlus, vienā aplī pozitīvie tēli, bet otrā negatīvie.

Kā pēdējo uzdevumu skolotāja piedāvā grupu darbu. Skolēni tiek sadalīti divās grupās. Skolēnu uzdevums ir uzrakstīt saviem vārdiem vai izmantot citātus no stāsta par līdzietību un cilvēcību kā vērtību stāstā. Kā tas izpaužas? Ar kādiem paņēmieniem tas tiek atklāts, kas par to liecina, kāpēc?

Uzzīmējiet, kā stāstā pa posmiem tiek parādīta līdzietība un cilvēcības trūkums.

Katrs skolēns izvelk vienu lapiņu – vai nu uz tās ir rakstīts *līdzietība* vai *cilvēcība* kā vērtība. Vienādie ir vienā grupā.

Vienai grupai ir jāuzraksta, kā stāstā tiek atklāta līdzietība kā vērtība, bet otrai grupai, kā izpaužas cilvēcība kā vērtība. Skolēni drīkst rakstīt saviem vārdiem, vai izmantot citātus no stāsta.

Grupu darbs – prasme izturēties ar savstarpēju cieņu, prasmi būt iecietīgiem, saprotošiem, prasmi uzklaut otrā un izteikt savas domas, prasmi strādāt komandā un sadarboties, prasmi ievērot noteiktus noteikumus kopējam darbam un tā izpildei, prasmi organizēt savu laiku, lai veiktu uzdevumus, tā liekot būt atbildīgam par kopējo gala rezultātu.

Pēc tam abas grupas prezentē savu darbu. Otrā grupa uzmanīgi klausās un uzdod jautājumus.

Skolotāja, stundai beidzoties, izklāsta galvenos secinājumus un atgādina par stāstā galveno tēmu, respektīvi, līdzietības un cilvēcības trūkuma aktualitātei šajā stāstā. Skolotāja izstāsta, ka stundā vēlējās parādīt, ka katrā vecumā, lasot literāru darbu, mēs to uzveram citādāk. Jūs jau paši pamanījāt, ka 6. klasē lasītais stāsts šodien uzplauka pavisam citā gaismā, ar pavisam citām sajūtām un izjūtām. Paies vēl pāris gadi un, lasot šo stāstu, jūs atradīsiet to, ko varbūt šodien nesaskatījāt. Tieši tāpēc katrs literārs darbs ir tik unikāls, jo to var lasīt vēl un vēl un katra reize būs īpaša.

Skolēniem tiek atgādināts, ka nākamajā stundā runās par A. Neiburgas stāsta : „Melns caurums” ģimenes modeli. Mājās skolotāja lūdz pārdomāt, kā stāstā „Melns caurums” atklājas ģimenes modelis.

5. stunda

Stundas temats: Ģimenes modelis A. Neiburgas stāstā „Melnais caurums”.

Stundas mērķis: Rosināt skolēnus paust savu attieksmi par stāstā tēlotajiem notikumiem, ģimenes vērtībām un savstarpējām attiecībām.

Skolotāja mācību stundu iesāk ar to, ka atgādina skolēniem par to, ka iepriekšējās stundā runājām par A. Neiburgas stāstiem, kuros tika aktualizētas ģimenes vērtība un savstarpējās attiecības. Tā kā iepriekšējās stundās jums jau ir bijusi ievirze par šīm tēmām, šodien būs vieglāk izteikt savas domas, jo stāsts risinātas mūsdienīgas problēmas.

Stundas ierosināšanai skolotāja piedāvā jautājumus:

- Kā jūs domājat, kāpēc stāsta nosaukums ir „Melnais caurums”?
- Kā rakstniece atklāj ģimenes modeli šajā stāstā?
- Ar citātu palīdzību rakstiski atklājiet Baltās Cūciņas pārdzīvojumus, vecāku uzmanības trūkumu?

Skolotāja iepazīstina skolēnus ar nākamo uzdevumu. Skolēnu uzdevums ir iejusties vienā no stāsta varoņiem un veidot dialogu ar blakussēdētāju par ģimeni kā vērtību. Skolotāja precizē, ka skolēni var būt Baltā cūciņa, Melnā cūciņa, Mamma vai varbūt tētis, kas stāstā tikai tiek pieminēts, jo atrodas ārzemēs un tiešā veidā nepiedalās stāsta notikumos. Pāru darba organizācija sekmē skolēnu klausīšanos savos klasesbiedros. Tiek pilnveidota klausītāja kultūra, kas ir nepieciešama, lai mācītos cienīt cita cilvēka uzstāšanos.

Šajā stundā skolēni ar dialoga palīdzību iejūtas varoņu dzīvē, tādejādi labāk izprotot stāsta galveno jēgu.

Kad iepriekšējais uzdevums ir pārrunāts, skolotāja iepazīstina skolēnus ar nākamo uzdevumu, kuru skolēni drīkst pildīt līdz pat stundas beigām. Skolēniem jāveido līnijdiskusija un jāatbild uz jautājumiem:

- Kā jums šķiet, kāds varētu būt stāsta turpinājums?
- Vai jūs piekrītat tam, ka:
 1. kaut kas mainīsies šajā ģimenē
 2. mēs neticam, ka kaut kas mainīsies

Katram skolēnam jānostājas līnijā atbilstoši savam viedoklim, vienā līnijas galā "+" viedoklis, otrā "-" viedoklis, tad līniju pārdala uz pusēm un veido jaunus skolēnu pārus, kuri nostājušies viens otram pretī, vēlreiz pamato savu viedokli otram.

Stundas beigās katrs skolēns sniedz īsu pašvērtējumu, atbildot uz jautājumiem: kas izdevās?, kas neizdevās?, kas sagādāja grūtības?

6. stunda

Stundas temats: Vērtību aktualizācijas iespējas A. Neiburgas stāstos: „Elīna ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, un „Melnais caurums”.

Stundas mērķis: Rosināt padomāt par cilvēka jūtu pasauli, izvērtēt stāstu galvenā varoņa rīcību dažādās situācijās.

Stundas sākumā skolotāja ierosina skolēnus turpmākajam darbam un lūdz veidot dubulto dienasgrāmatu - faktu un emociju tabulu. Skolēni jau ir strādājuši ar šo metodi, tādēļ grūtībām nevajag rasties.

Skolēni veido dubulto dienasgrāmatu, kurā viņi izraksta viņuprāt svarīgākos faktus no stāstiem un izsaka savas emocijas par tiem. Ar dubultās dienasgrāmatas palīdzību skolēni tiek ierosināti mācību stundas darbam.

Fakti	Emocijas

Skolotāja lūdz uzzīmēt pierakstu kladēs savu vērtību piramīdu un blakus uzzīmēt otru vērtību piramīdu, kurā attēlot pēc izvēles viena stāsta galvenā varoņa vērtības.

- Kādas galvenās vērtības rakstniece savos stāstos atklāj? Kāpēc?
- Kā jūs domājat, kādos brīžos cilvēka dzīvē atklājas vērtības?

Skolēni ar vērtību piramīdas palīdzību labāk izprot savas vērtības un arī stāstu varoņu.

Ar jautājumu palīdzību skolotāja strādā ar visu klasi, jo skolēniem ir iespēja klausīties klasesbiedros un papildināt tos ar savām idejām.

Svarīgi, lai klasē veidotos vienotība, lai klasesbiedri viens otru papildinātu, jo katrs ir citādāks un katrs vērtības var saskatīt atšķirīgas.

Stundas pēdējais uzdevums ir uzrakstīt vēstuli kādam no izlasīto stāstu varoņiem pēc izvēlēs, īpaši aktualizējot cilvēciskās vērtības viņa dzīvē.

Tā kā šajā vecumā skolēniem ir svarīgi pašapliecināties, pēc darba paveikšanas ikvienam skolēnam ir dota iespēja apliecināties kā rakstītājam, rakstot vēstuli kādam no varoņiem.

Stundas beigās katrs skolēns aizpilda pašvērtējuma karti.

Skolēns veic ierakstus lapā, tajā izsaka savas izjūtas un iespaidus, novērtē savu veikumu. sniedz īsu pašvērtējumu, atbildot uz jautājumiem: kas izdevās?, kas neizdevās?, kas sagādāja grūtības?

Šī stunda ir kā kopsavilkums iepriekšējām stundām, jo skolēni strādāja ar visiem izlasītajiem stāstiem kopā, aktualizējot cilvēciskās vērtības.

Katrs literārs darbs ir tik unikāls, jo to var lasīt vēl un vēl, un katra reize būs īpaša, kad skolēni pārlasīs šos stāstus, tāpēc tik būtiski ir literāra darba lasīšana dažādos vecumos.

5. SKOLOTĀJA UN SKOLĒNA SADARBĪBAS REZULTĀTU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

Izveidotās literatūras mācību stundas mērķis ir, iepazīstot A. Neiburgas stāstu „Elīna ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, un „Melnais caurums” galveno varoņu vērtību pasauli, rosināt skolēnus ielūkoties savā vērtību pasaulē, izvērtēt to nozīmi savā dzīvē un aktualizēt stāstu galveno varoņu vērtības.

Stundas risinās pozitīvā gaisotnē, jo skolēni aktīvi izsaka savas domas, meklē problēmu risinājumus un iejūtas varoņu vietā. Īpaši vērtības aktualizāciju sekmē tie uzdevumi, kuros skolēniem vajag pašiem izvērtēt kādu situāciju no stāstiem, balstoties uz savu pieredzi.

Tā kā vizualizācijai ir liela nozīme mācību procesā, skolēniem patīk stundas, kurās tiek izmantoti uzskates līdzekļi – gan fotoattēli, gan filmas „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” fragmenti.

Stāstos tiek aktualizētas tās vērtības, kas šajā vecumā skolēniem ir īpaši svarīgas – ģimene, savstarpējās attiecības, mīlestība, līdzietība un cilvēcība. Ar stāstu palīdzību skolēnos tiek izsaukts emocionālais pārdzīvojums, jo literatūra rosina darboties, attīstot skolēna radošās spējas, veicinot viņu jaunradi.

Pēc veiktās sadarbības 10. klasē diplomdarba autore secina, ka A. Neiburgas stāstu apgūšana skolēniem ir lietderīga, par to liecina skolēnu emocionālā attieksme un izteiktās atziņas.

Stundās skolotāja meklē jaunas idejas, mācību metodes un darba organizācijas formas, lai skolēniem būtu iespēja radoši izpausties. Skolotāja piedāvā diskusijas, Venna diagrammu, domu karti, brīvo rakstu u.c. metodes. Tāpēc, ka tiek dažādotas metodes un darba organizācijas formas, skolēni pievēršas A. Neiburgas daiļradei, saklausa sev nozīmīgas domas, izjūtas un pārdzīvojumus, skolēniem ir iespēja A. Neiburgas stāstus pieņemt kā sev tuvus un iesaistīties līdzradīšanā, veidojot garīgu kontaktu ar stāstu varoņiem.

Pirmā stunda tika veltīta A. Neiburgas personībai un daiļradei, jo par šo rakstnieci vairums skolēnu neko nezina, bet daļa zina to, ka viņa ir populārās bērnu grāmatas „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” autore. Dažus skolēnus nogurdina skolotājas stāstījums, jo reti kuram interesē rakstnieces biogrāfija, taču darba autore uzskata, ka izklāsts ir nepieciešams, lai būtu ievads nākamajām stundām. Pēc pirmās stundas skolotāja secina, ka skolēni ir ieinteresēti vairākas literatūras stundas pievērsties A. Neiburgas stāstiem, jo skolēni atzīst, ka tā ir atkāpe no ikdienas literatūras stundās mācītā.

Ar katru nākamo stundu ir vērojams ieinteresētības kāpinājums, kas īpaši novērojams, kad tiek runāts par stāstu „Elīna ir laimīga”, jo šajā vecumā attiecības ar pretējo dzimumu ir īpaši svarīgas. Vidusskola ir laiks jauniešu dzīvē, kad veidojas jaunās personības vērtīborientācija, tāpēc svarīgi ir attīstīt skolēnos pareizu vērtību izpratni, akcentējot cilvēku savstarpējās attiecības kā vērtību.

Arī „Stāstā par Tilli un Suņi vīru” ir vērojama interese, jo skolēni atzīsta, ka pamatskolā lasot stāstu, tas ir šķitis pavisam citādāks, arī daļa skolēnu nav redzējuši videofilmu. Diplomdarba autore uzskata, ka tieši literatūras stundās ir visefektīvāk iespējams runāt par cilvēciskajām vērtībām, veidot skolēnu ētisko un estētisko vērtību orientāciju, attīstīt emocijas, jo skolēnam ir svarīgi zināt, ka viņš ar savu izjūtu pasauli nav viens, ka ir arī citi vienaudži, kas jūt, uztver un redz pasauli tāpat vai līdzīgi.

Arī stāsts „Spīdēja saule” skolēnos atmodina bērnības atmiņas un pēc stundas skolēnos ir vērojams mierīgums, nosvērtība, tāda kā lidināšanās pa mākoņiem. Emocionālu iespaidu uz skolēniem atstāj mūzika, kad viņi raksta brīvo rakstu.

Stāsts „Melnais caurums” skolēniem palīdz novērtēt savu ģimeni, novērtēt laiku, ko pavada kopā, rosina iejusties Baltās cūciņas vietā. Šajā stundā skolēniem labi izdodas līnijdiskusija, kur ir jāatbild uz jautājumiem: kā jums šķiet, kāds varētu būt stāsta turpinājums? Vai jūs piekrītat tam, ka kaut kas mainīsies šajā ģimenē, vai mēs neticam, ka kaut kas mainīsies.

Diplomdarba autore secina, ka vislabāk izdevusies ir pēdējā stunda, kad skolēni runā par visiem stāstiem kopā, tādejādi skolēni domā par cilvēka jūtu pasauli, izvērtēt stāstu galvenā varoņa rīcību dažādās situācijās, kā arī labprāt veido savu un viena varoņa vērtību piramīdu un raksta vēstuli kādam no varoņiem. Lai ievirzītu skolēnus cilvēcisko vērtību aktualizācijā, ir nepieciešams atmodināt skolēnos emocijas, atklājot skolotājas izjūtas un viedokli. Mācību stundās radītā emocionālā gaisotne (mūzika, svece, vizuālie uzskates materiāli) motivē skolēnus radošai darbībai, tāpēc tieši patstāvīgajos darbos atklājas skolēnu vispatiesākās jūtas, atklāsme un pārdzīvojumi.

Skolēniem īpaši labi padodas dubultās dienasgrāmatas veidošana, grupu darbs, sevis izvērtēšana – kas izdevās, kas neizdevās un kas sagādāja grūtības.

Galvenie secinājumi ir, ka sešas stundas par rakstnieci A. Neiburgu ir ļoti maz, taču nedrīkst aizmirst, ka šīs rakstnieces daiļrade vidējās izglītības standartā nav paredzēta, tāpēc stundas ir nedaudz saraustītas. Diplomdarba autore uzskata, ka citus gadus, vadot literatūras mācību stundas par A. Neiburgas stāstiem, būtu ieteicams pamatīgāk analizēt stāstos atklātās vērtības, atvēlēt ilgāku laiku uzdevumu izpildei un rosināt skolēnus turpināt radoši

strādāt. Skolēniem patīk literatūras mācību stundas par A. Neiburgas stāstiem, par to liecina aizpildītās anketas.(skat. 4. pielikums).

Darba autore secina, ka skolēni veiksmīgi atklāj A. Neiburgas stāstos atklātās vērtības un veiksmīgi tās sasaista ar savu personisko pieredzi, taču būtiski skolēnu vērtības nemainās, tās atklāšmei ir vajadzīgs pakāpeniskums. Stundās skolēni apliecina ieinteresētību, attieksmi pret darbu un aktīvi iesaistās stundas norisēs, taču darba autore uzskata, ka par vērtībām būtu nepieciešams runāt ne tikai literatūras stundās, bet arī citās mācību stundās, lai veicinātu tās aktualizāciju, nozīmīgumu un noturīgumu.

Jāsecina, ka izvirzītais literatūras mācību mērķis tika sasniegts un hipotēze apstiprināta.

Tēzes

1. A. Neiburgas stāsti „Elīna ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, un „Melnais caurums” skolēniem ir palīdzējuši izzināt tādas vērtības kā: mīlestība, savstarpējās attiecības, ģimene, bērnība, cilvēcība un līdzciecība.
2. Literatūras mācības veicina katra skolēna personības veidošanos, emociju bagātināšanos, vērtīborientāciju, veidojas spējas ne tikai uztvert daiļdarbu, bet arī radīt pašam.
3. Literatūras stundās veiksmīgas skolotāja un skolēna sadarbības priekšnoteikums ir skolotāja zināšanas par skolēnu vecumposma īpatnībām un konkrētās klases vajadzībām, vēlmēm, zināšanu un prasmju līmeni, vērtīborientāciju un uztveres īpatnībām.
4. Tas, ko skolēns izsecina pats, ir nozīmīgāks par to, ko viņam stāsta skolotājs, jo tikai patstāvīgas izziņas procesā izkristalizējas vērtīgas atziņas, kuras ir skolēnu personības ieguvums.
5. Par izveidoto mācību stundu efektivitāti liecina skolēnu ieinteresētība, aktivitāte stundās, mācību procesā veidotie darbi. Tajos parādās skolēnu pozitīvā attieksme pret stāstos paustajām vērtībām.
6. Veiksmīgi skolēnu motivētāji darbam ir iedrošināšana, pamudinājums, uzslava un pozitīva skolotāja un klasesbiedru vērtējums.
7. Skolēnu iesniegtie darbi, darbs klasē, attieksme pret to, ir apliecinājums tam, ka A. Neiburgas stāsti ir aktualizējuši skolēnus domāt par savām dzīves vērtībām.
8. Mācību izmēģinājumā par A. Neiburgas stāstos nozīmīgām metodēm kļuva skolotāja sagatavots māksliniecisks stāstījums, tabula „Kubs”, izlasītā komentēšana, saruna par A. Neiburgas stāstu varoņiem un to vērtībām, brīvā raksta rakstīšana, videofilmas „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” fragmentu skatīšanās, ierakstu mūzikas klausīšanās, darbs grupās, kā arī vēstules rakstīšana kādam no stāstu varoņiem.
9. Skolēni veiksmīgi atklāj A. Neiburgas stāstos apliecinātās vērtības un veiksmīgi sasaista ar savu personisko pieredzi, taču būtiski skolēnu vērtības nemainās, jo tās atklāsmei ir vajadzīgs pakāpeniskums.
10. Skolēni, lasot A. Neiburgas stāstus „Elīna ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” un „Melnais caurums”, sastopas ar emocionāliem pārdzīvojumiem, kas viņiem palīdz veidot savas vērtības.
11. Skolēniem šajā vecumā stāsts „Elīna ir laimīga” šķiet īpaši interesants, jo daļai skolēnu jau ir attiecības ar pretējo dzimumu, tāpēc skolēniem ir interesanti redzēt, kā veidojas

stāsta galveno varoņu savstarpējās attiecības, kā rakstniece tās atklāj stāsta gaitā un kas ir attiecību stūrakmens.

12. Stāsts „Spīdēja saule” skolēniem ir tuvs un mīļš, jo rada pozitīvas emocijas, vērojot sveces liesmu un klausoties nomierinošu mūziku, skolēni raksta miniatūru vai dzejoli par savu bērnību.
13. „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” raisa skolēnos līdzpārdzīvojumu un sapratni par mazās meitenes un Suņu vīra attiecībām, par nenovīdību un bezatbildību no Vilmas tantes un Kārļonkuļa puses.
14. Skolēniem šajā vecumā svarīgas ir ne tikai savstarpējās attiecības savu vienaudžu vidū un ar pretējo dzimumu, bet arī sajūta, ka var droši paļauties uz savu ģimeni, lai kas arī nenotiktu, tāpēc stāsts „Melns caurums” skolēnos aktualizē ģimeni kā vērtību.
15. Pēc skolēnu aizpildītās anketas „Manas vērtības” rezultātiem, diplomdarba autore secina, ka skolēnu biežāk minētās vērtības ir mīlestība, attiecības, ģimene, draudzība un izpalīdzība, kas arī ir aktualizētas A. Neiburgas stāstos.
16. Diplomdarba autore pedagoģiskā izmēģinājuma laikā secināja, ka mācību stundām par A. Neiburgas stāstiem ir jābūt daudzveidīgām, jāizmanto dažādas metodes un darba organizācijas formas, lai skolēniem nezustu interese un uzmanības noturīgums.
17. Skolēni labprāt iesaistās darbā, ja stundas tēma ir interesanta, piemēram, savstarpējās attiecības, tāpēc šajā stundā skolotāja un skolēnu mijiedarbība ir noturīga.
18. Skolēni, saklausot sev nozīmīgas domas, izjūtas un pārdzīvojumus, A. Neiburgas stāstus „Elīna ir laimīga”, „Spīdēja saule”, „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”, un „Melns caurums” pieņem kā sev tuvus un iesaistās līdzradīšanā, veidojot garīgu kontaktu ar stāstu varoņiem.
19. Stāstā „Spīdēja saule” skolēniem, rakstot brīvo rakstu, ir svarīgi zināt, ka viņš ar savu izjūtu pasauli nav viens, ka ir arī citi vienaudži, kas jūt, uztver un redz pasauli tāpat vai līdzīgi.
20. Mācību stundās radītā emocionālā gaisotne (mūzika, svece, vizuālie uzskates materiāli, videofilmas „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” fragmenti) motivē skolēnus radošai darbībai.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Albrehta Dz. Didaktika. R.: RaKa, 2001.
2. Andersone R. Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās. R.: RaKa, 2001.
3. Baldiņš A., Raževa A. Klases audzinātāja darbs skolēnu personības izpētē. R.: Pētergailis, 2001.
4. Beļickis I. Vērtīborientētā mācību stunda. R.: RaKa, 2000.
5. Berelis, G. *Par līdzsvara izjūtu prozā*. Žurnāls "Literatūra un Māksla", Nr. 43. R.: Latvijas KP CK izdevniecība, 1988.
6. Berelis G. *Latviešu literatūras vēsture. No pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam*. R.: Zvaigzne ABC, 1999.
7. Bikova S. *Mazliet princese*. Žurnāls "Padomju Jaunatne", Nr. 124. Rīga.: Latvijas KP CK izdevniecība, 1988.
8. Ezera R. *Virtuvē bez pavārgrāmatas*. R.: Liesma, 1989.
9. Fišers R. *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga.: RaKa, 2005.
10. Hāgens H., Rungulis M., Frīnss Ž., Neiburga A. *Pāri pār tiltu. Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti*. R.: SIA Madris, 2001.
11. Īvāns D. *Komentārs notikumam*. Žurnāls "Karogs", Nr. 4. R.: Liesma, 1989.
12. Īvāns D. *Notikumam komentārs*. Kritikas gadagrāmata. R.: Liesma, 1991.
13. Jaunzeme E. *Kā saliedēt klasi vidusskolā*. //Skolotājs 5/2007.
14. Jurkāns J., Stumbre L., Brūveris P., Neiburga A., Einfelds J., Berelis G. *Latviešu rakstnieku portreti 70. – 90. gadi. Rakstu krājums par rakstniekiem un literatūru*. R.: Zvaigzne ABC, 1998.
15. Kūle M., Kūlis R. *Filosofija*. R.: Zvaigzne ABC, 1998.
16. Lasinska I. *Skolēna primārās un sekundārās jaunrades attīstīšana*.//Skolotājs 2/2008.
17. Līvena L. *Lai jums labi iet!* Žurnāls "Padomju Jaunatne", Nr. 3. R.: Latvijas KP CK izdevniecība, 1989.
18. Mazvērsīte D. *Intervija – Noktirne*. Žurnāls "SANTA", Nr. 5. Helsinki.: ARTPRINT, 1994.
19. Neiburga A. *Stāsts par Tilli un Suņu vīru*. R.: Balta, 1991.
20. Neiburga A. *Izbāzti putni un putni būros*. R.: Liesma, 1988.
21. Puškarevs I. *Attīstības psiholoģija*. R.: RaKa, 2000.
22. Raiskuma I. *Intervija – Apdraudētā laimes sajūta*. Žurnāls "Latvijas Jaunatne", Nr. 105. R.: akciju sabiedrība "Latvijas Jaunatne", 1992.
23. Romanovska V. *Literatūra pamatskolā*. //Skolotājs 3/2007.

24. Rocēna I., Burāne K., Poikāns A., Dūra D., Karlsberga I., Rubene Z., Kalve A., Vītola I., Mežinska S., Kokare M., Deksnē D., Felce B. Domātprieks. Vērtības. R.: Filosofiskās izglītības centrs, 2002.
25. Rubana I. M. Mācīties darot. R.: RaKa, 2000.
26. Sekste I. *Telpa A. Neiburgas un G. Repšes prozā*. Žurnāls "Karogs", Nr. 2. R.: Karogs, 1993.
27. Sent-Ekzeperī A. (2. izdevums) *Mazais princis*. R.: Zvaigzne ABC
28. Sekste I. *Materiāli par latviešu literārajiem grupējumiem*. R.: Zinātne, 1993.
29. Steps A. Literārā jaunrade – radošuma veicinātāja. //Skolotājs 4/2007.
30. Stikāne I. Vērtību pasaule latviešu bērnu literatūrā. R.: RaKa, 2005.
31. Stikāne I. Literatūra – pusaudžu vērtīborientācijas rosinātāja. //Skolotājs 6/2002.
32. Šteinbergs A., Tunne I. Jauniešu pašizjūta un vērtības. R.: RaKa, 1998.
33. Viļčinska A. Skolas un ģimenes sadarbība. //Skolotājs 4/2007.
34. Zandere I., Tironis U. *Intervija – Es esmu izdomāta*. Žurnāls "Rīgas Laiks", Nr. 12, 1994.
35. Zelmenis V. Pedagoģijas pamati. R.: RaKa, 2000.
36. Žukovs L. Ievads pedagoģijā. R.: RaKa, 1998.
37. (<http://raim2s.id.lv/citati/tema-vertibas.php> (skatīts 21. aprīlī)
38. (http://isec.gov.lv/pedagogiem/program/pamskol/prog.shtml?lv2_1_9 (skatīts 23. aprīlī)
39. <http://www.isec.gov.lv/normdok/mk070544.htm#4> (skatīts 12. maijā)